

10 Jaar COSA

Onderzoeksrapportage ten behoeve van het 2^e Lustrum

Mechtild Höing

Reclassering Nederland

Colofon

Höing, M. (2019). 10 Jaar COSA. Onderzoeksrapportage ten behoeve van het 2e Lustrum.
Dorst: Bureau mechtildhoing.

© 2019 Reclassering Nederland

Niets uit deze publicatie mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm digitale verwerking of anderszins, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Reclassering Nederland. Bij overname is bronvermelding verplicht.

Inhoud

Inleiding.....	4
1 COSA in Nederland	6
1.1 De groei van COSA in Nederland.....	6
1.2 Duur van de begeleiding en fasering	7
1.3 Beëindiging van cirkels	8
2 De kernleden	10
2.1 Kenmerken van kernleden	10
2.2 Ervaringen van kernleden	14
2.3 Kernleden aan het woord.....	17
3 Resultaten van COSA	20
3.1 Recidive van kernleden.....	21
3.2 Resultaten volgens kernleden.....	24
3.3 Handelen bij signalen	24
Bijlagen	31
Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording.....	31
Bijlage 2 Cirkels en fasen per regio	32
Bijlage 3 Psychiatrische stoornissen	33
Bijlage 4 Interventies bij risicosignalen in detail.....	34
Bijlage 5 Interventies bij zorgsignalen in detail	39
Bijlage 6 Verhalen van kernleden.....	42

Inleiding

COSA

COSA staat voor Cirkels voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid. Dit intensieve begeleidingstraject kan door Reclassering Nederland worden ingezet bij de re-integratie van zedendaders die onder toezicht staan van de reclassering.

Vrijwilligers vormen samen met een veroordeelde zedendelinquent (kernlid) een cirkel (de binnencirkel). COSA werkt samen met professionals die betrokken zijn bij de nazorg aan het kernlid (de buitencirkel). Een professionele cirkelcoördinator van Reclassering Nederland coacht de binnencirkel en verzorgt de informatie-uitwisseling tussen binnen- en buitencirkel. Deelname aan COSA is vrijwillig, maar niet vrijblijvend. In een cirkelovereenkomst leggen vrijwilligers en kernlid de afspraken over de deelname en de werkwijze vast.

Zedendaders die na detentie weer terugkeren in de samenleving ondervinden vaak moeilijkheden. De buurt, familie en vrienden accepteren hen vaak niet (meer). Sociaal isolement en eenzaamheid liggen op de loer en vergroten het risico op terugval (recidive) van zedendaders. COSA is er op gericht sociaal isolement te voorkomen, een succesvolle re-integratie te bevorderen en tegelijkertijd een 'vinger aan de pols' te houden om zo risico's en risicogedrag tijdig te kunnen signaleren.

Aanleiding

COSA van Reclassering Nederland (RN) bestaat tien jaar en viert in Oktober 2019 het 2^e Lustrum. Reden voor RN om voor vrijwilligers, professionals, publiek en pers een aantal feiten en cijfers te presenteren over COSA. In het verleden zijn er door RN in samenwerking met de auteur een aantal factsheets uitgegeven op basis van dossieronderzoek. Aan de auteur is het verzoek gedaan om wederom een aantal factsheets voor het lustrum te ontwikkelen. In overleg met de landelijke projectleider van COSA en de onderzoekscommissie van RN zijn drie thema's gekozen: de groei van COSA in de regio's en de duur van de begeleiding die COSA biedt, de kernleden en hun kenmerken en tot slot de resultaten van het werk van de cirkels. De data ten behoeve van de drie factsheets zijn grotendeels via dossieronderzoek verzameld. De auteur had ten behoeve van het onderzoek toegang tot digitale regionale en landelijke COSA-dossiers. Aanvullend is een beknopte digitale enquête onder kernleden uitgezet en zijn een aantal interviews met kernleden gehouden. De drie thematische factsheets geven beknopte informatie en zijn in dit rapport als hoofdstukken gebundeld. Meer gedetailleerde informatie is in de bijlagen te vinden.

Dankwoord

Voor hun bijdrage aan de gegevensverzameling en productie van de factsheets is een dankwoord aan de volgende personen op zijn plaats:

- Annemarie Venderbosch, plaatsvervangend landelijk projectleider: zij heeft ervoor gezorgd, dat alle praktische en organisatorische problemen snel werden aangepakt en opgelost;
- de cirkelcoördinatoren: zij hebben bereidwillig hun dossiers ter beschikking gesteld en waren altijd bereid om desgevraagd aanvullende informatie te verstrekken;
- Martine Stegink: zij heeft als medewerker van de afdeling SIBA (Statistische informatievoorziening en beleidsanalyse) gezorgd voor gegevens over recidive, die bij de reclassering bekend is;
- de kernleden die hebben meegewerkt aan het invullen van de enquête en die bereid waren mee te werken aan een interview. Zij hebben ons een uniek inkijkje in hun beleving van de cirkel gegund;
- een bijzonder woord van dank gaat naar alle vrijwilligers, die dankzij hun belangeloze inzet COSA al tien jaar lang mogelijk maken.

Begeleidingscommissie

Het onderzoek is begeleid door een commissie bestaande uit volgende vertegenwoordigers van Reclassering Nederland:

- Monique van Schaik (regiodirecteur Noord-West; voorzitter)
- Annemarie Venderbosch (plv. landelijk projectleider COSA)
- Ada Andreas (strategisch adviseur)
- Martine Stegink (medewerker SIBA)
- Lotte Lever (communicatieadviseur)

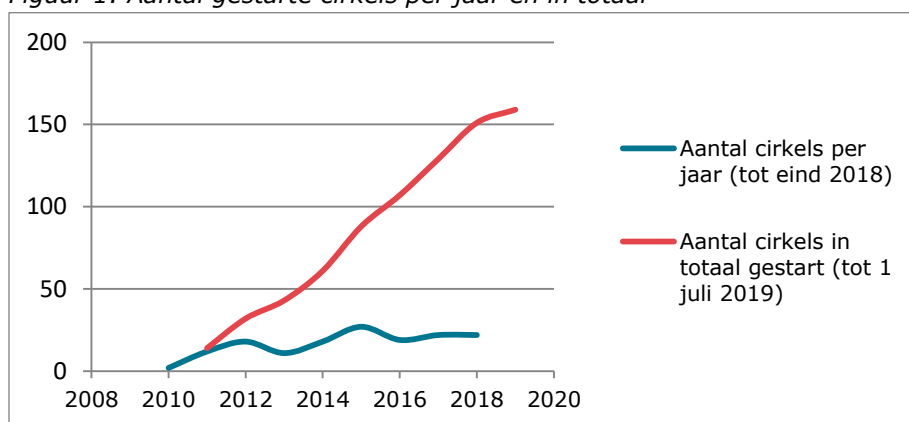
1 COSA in Nederland

Dit hoofdstuk geeft allereerst een schets van de ontwikkeling van COSA bij Reclassering Nederland sinds 2009. De groei van het aantal cirkels wordt in beeld gebracht en er wordt een vergelijking gemaakt met andere COSA-projecten. Vervolgens komen de verschillende fasen in een cirkel en de duur van de fasen aan bod. Tot slot wordt beschreven hoeveel cirkels er zijn beëindigd en om welke redenen. Er wordt vergeleken met wat er bekend is uit COSA-projecten in andere landen.

1.1 De groei van COSA in Nederland

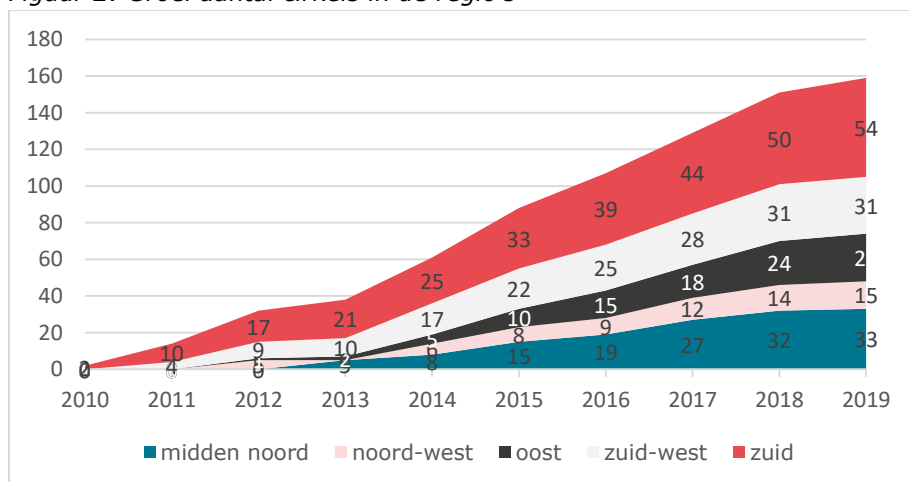
Sinds de start van COSA in december 2009 zijn er 159 cirkels ingericht (teldatum 1 juni 2019¹). Daarvan waren er op dat moment drie nog in de opstartfase. Gemiddeld starten er ieder jaar rond 20 nieuwe cirkels.

Figuur 1: Aantal gestarte cirkels per jaar en in totaal

COSA begon in 2009 in de regio Zuid², en geleidelijk aan volgden de overige regio's.

Figuur 2: Groei aantal cirkels in de regio's

¹ Teldatum: de informatie in dit hoofdstuk is gebaseerd op dossierinformatie die op 1 juni 2019 beschikbaar was. In sommige gevallen is er na 1 juni nog informatie over de maanden vóór 1 juni in het dossier toegevoegd. Deze is dus niet meegenomen in deze grafieken. Hierdoor kunnen de gepresenteerde data licht afwijken van de daadwerkelijke situatie.

² De eerste cirkel startte op 21 december 2009, omdat het maar om één cirkel gaat, wordt het jaartal 2009 niet zichtbaar in de grafiek.

Ter vergelijking

Het COSA-programma van RN is op dit moment wereldwijd één van de meest grootschalige, geredeneerd naar de omvang van de bevolking. Hoe groot is COSA in andere landen? Hieronder gegevens van COSA-projecten in verschillende landen, op basis van publicaties op websites en persoonlijke mededelingen van projectleiders.

Tabel 1: COSA in andere landen en projecten

<i>Start</i>	<i>Land</i>	<i>Aanbieder</i>	<i>Aantal cirkels sinds de start</i>
1994	Canada	diverse	Ca. 350 totaal
2002	Engeland	diverse*	Ca. 400 totaal
2005	VS	diverse*	Ca. 250 totaal
2009	Italië	CIPM	19
2009	Nederland	RN	159
2011	België	CAW Antwerpen	13
2012	Nieuw Zeeland	Te Piriti**	Ca.12
2013	Catalonië	Fundación Salud y Comunidad	21
2015	België	I.T.E.R. Brussel	8
2015	Ierland	P.A.C.E.	14
2015	Australië	OARS	enkele
2019	Nederland	Avans & Exodus	1

* verschillende projecten zijn beëindigd; **project is beëindigd

Internationale samenwerking

COSA-aanbieders in Europa werken samen in de Europese COSA-vereniging "CirclesEurope". Reclassering Nederland heeft zitting in het bestuur van deze vereniging, samen met vertegenwoordigers uit België en Engeland. CirclesEurope bewaakt de gezamenlijk ontwikkelde kwaliteitsstandaarden, en stimuleert en ondersteunt de uitwisseling van wetenschappelijke kennis en praktijkervaringen rondom COSA (zie ook: www.circles-europe.eu).

1.2 Duur van de begeleiding en fasering

COSA is een aanpak met een lange adem. Ieder kernlid is uniek en heeft een eigen ondersteuningsbehoefte, cirkels zijn daarom maatwerk. Cirkels duren zo lang als nodig en haalbaar is, en kennen verschillende fasen:

Opstart:

Het kernlid en de vrijwilligers zijn geselecteerd, maar de daadwerkelijke bijeenkomsten met het kernlid zijn nog niet gestart.

De actieve fase:

Fase 1: de formele cirkel. Deze komt in zijn geheel wekelijks bij elkaar, met tussentijdse contacten indien nodig.

Fase 2: de informele cirkel. Deze komt minder frequent als geheel bij elkaar, tussentijds vinden er naar wens en behoefte contacten en sociale activiteiten plaats.

Mentoraat:

Wanneer de cirkel als geheel niet meer nodig is en beëindigd wordt, maar het kernlid nog wel een steuntje in de rug wil, kan de cirkel in een mentoraat overgaan. Eén of twee vrijwilligers blijven dan bereikbaar voor het kernlid en houden een vinger aan de pols.

Een cirkel wordt beëindigd, wanneer er geen ondersteuning vanuit COSA meer nodig of mogelijk is. Op 1 juni 2019 bevonden de 159 cirkels zich in de volgende fasen:

Tabel 2: Status van de gestarte cirkels³

<i>Fase</i>	<i>n</i>	<i>%</i>
Opstart	3	1,9
Fase 1	15	9,4
Fase 2	30	18,9
Mentoraat	22	13,8
Beëindigd	76	47,8
Fase onbekend*	13	8,2
Totaal	159	100

*fase is niet duidelijk, meestal fase 1 of 2

Duur van de fasen

De tabel hieronder geeft een overzicht over de kortste, langste en gemiddelde duur van de drie fasen (in maanden). De duur is berekend op basis van de beëindigde cirkels (n= 76).

Tabel 3: Duur van de fasen in maanden

	<i>n*</i>	<i>kortste</i>	<i>langste</i>	<i>gemiddeld</i>
Fase 1	69	1	30	10,4
Fase 2**	45	1	35	10,8
Mentoraat	24	1	38	14,4

* n = aantal cirkels waarover gegevens bekend zijn; **niet alle cirkels hebben fase 2 bereikt, daarom is dit aantal lager.

1.3 Beëindiging van cirkels

Er zijn verschillende redenen waarom een cirkel wordt beëindigd. De meeste cirkels stoppen omdat alle betrokkenen van mening zijn dat de doelen behaald zijn en het kernlid zelfstandig of met minder intensieve ondersteuning (mentoraat) verder kan. Een cirkel kan ook eenzijdig door het kernlid worden beëindigd als hij geen begeleiding meer wenst; deelname is immers vrijwillig. De buitencirkel wordt hierover direct geïnformeerd, en als er sprake is van acuut risico, kan worden ingegrepen. Soms laat een kernlid gedrag zien waarop terugplaatsing in de kliniek of detentiecentrum volgt, of wordt hij door de politie opgepakt vanwege een verdenking van recidive. In enkele gevallen gaat een cirkel door, maar vaak stopt deze, b.v. omdat het vertrouwen is geschaad. Een cirkel kan ook beëindigd worden omdat blijkt dat dit geen geschikte vorm van begeleiding is, b.v. wanneer een kernlid als gevolg van psychiatrische problematiek de diversiteit in de cirkel niet aankan. De tabel hieronder geeft een overzicht van de wijze van beëindiging van de actieve fase van de cirkel. Redenen die slechts éénmaal voorkwamen zijn samengenomen in de categorie 'overige' (zie toelichting onder de tabel).

Tabel 4: Reden beëindiging en duur actieve fase (in maanden)

<i>Reden</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>Gemiddelde duur in maanden</i>
Doelen zijn behaald	32	42,1	26,4
Kernlid wil niet meer	18	23,7	11,3
Kernlid is teruggeplaatst in kliniek of detentie	7	9,2	5
Kernlid is opgepakt i.v.m. verdenking van recidive	4	5,3	12
Cirkel is niet geschikte vorm van begeleiding	2	2,6	8
Overige	10	13,2	18,6
Onbekend	3	3,9	15,3
Totaal	76	100	18,2

³ Voor een overzicht van de cirkels in de verschillende regio's zie bijlage 1.

Overige redenen van beëindiging waren bij voorbeeld:

- de cirkel heeft geen meerwaarde boven de al aanwezig begeleiding;
- kernlid verhuist naar een andere regio of het buitenland;
- kernlid wordt ziek en langdurig opgenomen;
- kernlid overlijdt;
- er komt geen samenwerking op gang in de cirkel;
- de cirkel stopt na een conflict tussen kernlid en vrijwilligers.

Cirkels die voortijdig werden afgesloten omdat het kernlid niet meer wilde, of omdat er sprake was van terugplaatsing en verdenking van recidive duurden aanzienlijk korter dan de cirkels die hun doelen haalden. Overigens is het aantal verdenkingen van recidive en veroordelingen groter (zie Hoofdstuk 3) dan het aantal cirkels dat om die reden beëindigd is, omdat een aantal cirkels ook is doorgegaan na een terugplaatsing of arrestatie in verband met een verdenking.

Ter vergelijking

Gegevens over de gemiddelde duur en wijze van beëindiging van cirkels in andere COSA-projecten zijn schaars en resultaten zijn vaak lastig te vergelijken door verschillen in de onderzoeksgroep.

Een vergelijking met betrekking tot de duur van cirkels bleek mogelijk met een onderzoek dat bij CirclesSouthEast (CSE) in Engeland⁴ is gedaan naar aanleiding van tien jaar COSA aldaar. Beide projecten (RN en CSE) blijken zeer vergelijkbare resultaten met betrekking tot de duur van COSA te laten zien. Wellicht niet verwonderlijk, omdat bij de ontwikkeling van COSA in Nederland immers het Engelse model en bijbehorende kwaliteitsstandaarden zijn gebruikt.

Tabel 5: Gemiddelde duur van cirkels (in maanden) in Nederland en Engeland

<i>Cirkels</i>		<i>Korte cirkels (6 maanden of korter)</i>	<i>Duur overige cirkels (maanden)</i>	<i>Cirkels in mentoraat</i>	<i>Duur mentoraat (maanden)</i>
	n	%	M	%	M
COSA RN	76 (beëindigd)	20,2	22,4	32,9	14,4
Bates et al. (2012)	100 (lopend en beëindigd)	28	15,9	32,0	12,0

Chouinard en Riddick (2015)⁵ evalueerden een aantal Canadese COSA-projecten in de periode tussen 2010 en 2015. In die periode waren er 133 cirkels gestart en 106 beëindigd. Gemiddeld duurden cirkels 36 maanden. Onderstaand volgt een vergelijking met de redenen van beëindiging van de actieve fase.

Tabel 6: Redenen van beëindiging in Nederland en Canada (% van beëindigde cirkels)

	<i>Cirkels</i>	<i>Doelen behaald</i>	<i>Kernlid wil niet meer</i>	<i>Terugplaatsing of detentie</i>	<i>Gebrek aan samenwerking</i>	<i>Overige</i>
	n	%	%	%	%	%
COSA RN	76	42,1	23,7	14,5	5,3	13,3
Chouinard & Riddick (2015)	106	19,8	19,8	27,4	9,4	24,5

Bij COSA van RN is er vaker sprake van een succesvolle cirkel dan in Canada. Er worden dubbel zo veel cirkels beëindigd omdat de doelen zijn behaald, en er is minder vaak sprake van beëindiging vanwege terugplaatsing in detentie. Anderzijds komt het iets vaker voor dat een kernlid afhaakt.

⁴ Bates, A., Williams, D., Wilson, C., & Wilson, R.J. (2012). Circles South-East: The first ten years 2002-2012. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 58, 861-885.

⁵ Chouinard, J.A. & Riddick, C. (2015). An evaluation of the Circles of Support and Accountability demonstration project: Final report. Evaluation report prepared for the National Crime Prevention Centre. Ottawa, ON: Public Safety Canada / University of Regina Collaborative Centre for Justice and Safety.

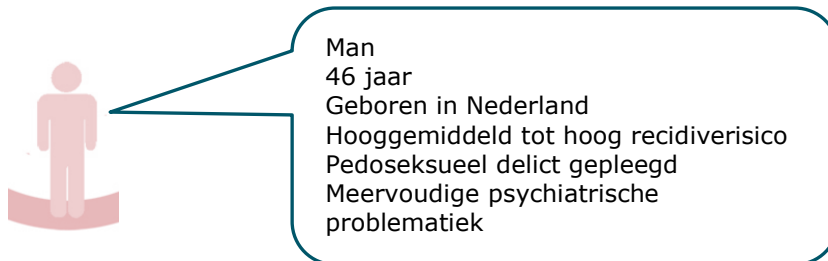
2 De kernleden

Dit hoofdstuk schetst een beeld van de zedendelinquenten die in COSA worden begeleid. Naast algemene gegevens wordt ingegaan op kenmerken die tijdens de screening van kernleden worden verzameld: welke delicten hebben zij gepleegd? In hoeverre is er sprake van een gemiddeld tot hoog recidiverisico? Is er sprake van bijkomende problematiek? Wat is hun eigen motivatie en ondersteuningsbehoefte? De kenmerken van deze Nederlandse kernleden worden vergeleken met wat er bekend is over kernleden in COSA-projecten in andere landen. Aanvullend is er een enquête uitgezet onder kernleden van actieve cirkels. Hierin is gevraagd naar hun motivatie en hun tevredenheid over COSA. Een klein aantal kernleden is aanvullend telefonisch geïnterviewd over hun ervaringen met COSA.

2.1 Kenmerken van kernleden

Tot nu toe zijn er in de Nederlandse cirkels alleen mannen begeleid. De gemiddelde leeftijd bij de start van de cirkel was 46,6 jaar. Het jongste kernlid was 20, het oudste 76.

Figuur 1: Het profiel van een kernlid:

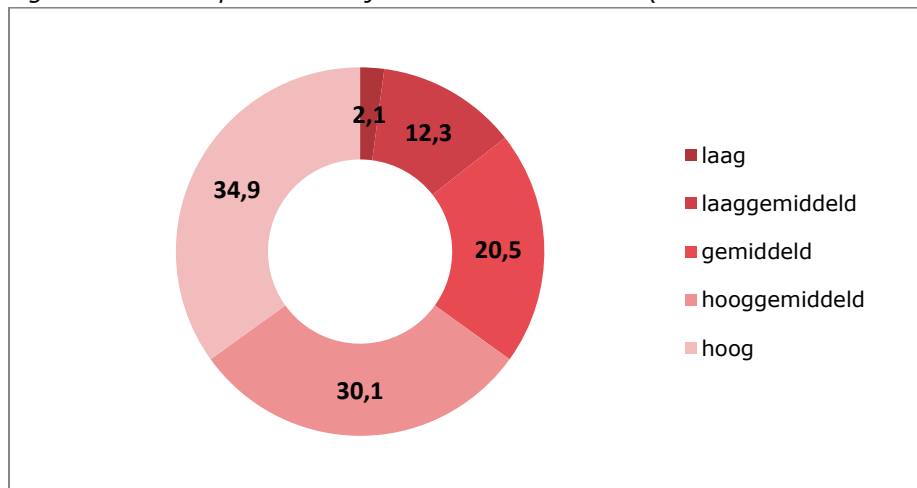

Van 142 kernleden werd in het dossier het geboorteland vermeld. Bijna alle kernleden (95%) zijn in Nederland geboren, de overige 5% zijn in Engeland, Canada, België, Duitsland, Israël en op de Antillen geboren.

Recidiverisico

Van 146 kernleden was in het dossier een inschatting van het recidiverisico voor de start van de cirkel beschikbaar. Hoewel het een selectie criterium is, hebben niet alle kernleden een gemiddeld tot hoog recidiverisico (85,5% heeft dat wel). In sommige gevallen wordt op basis van het professioneel oordeel besloten om ook een zedendelinquent met een laag of laaggemiddeld recidiverisico toe te laten tot COSA. Vaak is hier dan sprake van bijzondere omstandigheden, zoals een bijzondere ondersteuningsbehoefte (b.v. bij veel media-aandacht en sterke negatieve reacties uit de omgeving) of veranderende omstandigheden (b.v. een licht verstandelijk beperkt kernlid, dat naar een nieuwe omgeving verhuist), waardoor het recidiverisico zou kunnen toenemen. De risicoschatting vindt altijd plaats op basis van een erkend risicotaxatie-instrument; RN gebruikt standaard een combinatie van RISC en Static-99R.

Figuur 2: Risico op recidive bij de start van de cirkel (% van 146 kernleden)

Delicten

In totaal werd in 149 dossiers informatie over het delict gevonden⁶. Deze 149 kernleden waren voorafgaand aan de cirkel voor in totaal 215 delicten veroordeeld. Bij 85% van de gepleegde delicten ging het om een pedoseksueel delict. Van de 149 kernleden was 55,7% voor één zedendelict veroordeeld, 40,3% voor twee zedendelicten en 4% voor drie zedendelicten. Bij meer dan één delict ging het vaak om een combinatie van een hands-on delict (b.v. ontucht of seksueel misbruik) en een hands-off delict (bezit van kinderporno). In totaal waren 40,5% van de 149 kernleden (n=61) voor uitsluitend hands-off delicten veroordeeld en 59,5% (ook) voor hands-on delicten.

De tabel hieronder geeft de delicten weer waarvoor kernleden waren veroordeeld, en het aantal en percentage kernleden dat hiervoor veroordeeld is. Omdat kernleden voor meerdere delicten veroordeeld kunnen zijn, tellen de getallen in de tabel niet op tot 100%.

Tabel 1: Delicten, door kernleden gepleegd (N=149)

Delictomschrijving		n	%
<i>Pedoseksueel; hands-on</i>	ontucht met minderjarige	43	28,9
	seksueel misbruik minderjarige (met penetratie)	21	14,1
	incest (seksueel misbruik eigen kind/kinderen)	25	16,8
	kind onttrekken aan toezicht (ten behoeve van delict)	3	2,0
<i>Pedoseksueel; hands-off</i>	maken, bezitten of verspreiden kinderporno	90	60,4
	Internetdelict (grooming)	8	5,4
<i>Volwassenen; hands-on</i>	verkrachting van een volwassene	3	2,0
	aanranding van een volwassene	1	0,7
	seksueel misbruik van een gehandicapte	1	0,7
<i>Overige hands-off</i>	voyeurisme	3	2,0
	schennis	12	8,1
	maken, bezitten of verspreiden van dierenporno	3	2,0
	seksueel gemotiveerde diefstal	1	0,7

⁶ In het begin van het project werden dossiers ook wel op papier bijgehouden. Niet altijd zijn bij de latere digitalisering alle gegevens volledig meegenomen. Dit bemoeilijkte de dataverzameling vanuit de verschillende typen dossiers. Sommige gegevens zijn per regio bijgehouden, sommige in het landelijk dossier.

Ter vergelijking

Hoe verhoudt de groep zedendelinquenten in COSA zich tot de totale groep zedendelinquenten bij de drie reclasseringsorganisaties (Reclassering Nederland, Stichting Verslavingsreclassering en Leger des Heils Jeugdbescherming en Reclassering, kortweg 3RO)? COSA-kernleden zijn gemiddeld iets ouder en hebben vaker een pedoseksueel delict gepleegd. Het aandeel hands-off plegers is iets groter bij COSA. Wellicht omdat kinderporno-downloaders en plegers van internetdelicten (grooming) vaker in een sociaal isolement leven dan verkrachters, en dus meer in aanmerking komen voor COSA.

Tabel 2: Kernleden in COSA in vergelijking met zedendelinquenten bij 3RO

	3RO totaal zeden ⁷ (N=2080)	COSA (N=149)
Geslacht	98,5% man	100% man
Gemiddelde leeftijd	43	46,6
Pedoseksueel delict	65%	85%
Hands-on	70%	59,5%
Hands-off	30%	40,5%

Hoe verhoudt deze populatie zich tot wat er bekend is over kernleden in andere COSA-projecten? Vier studies zijn geraadpleegd (Tabel 3). Alle projecten begeleiden bijna uitsluitend mannelijke zedendelinquenten en ook de gemiddelde leeftijd komt nagenoeg overeen. In vergelijking met de onderzochte Engelse projecten bedient COSA van RN kernleden met een hoger recidiverisico, maar wel met een vergelijkbaar delict-profiel. De groep kernleden in het project van Duwe wijkt sterk af op verschillende kenmerken: ruim een derde is geen zedendelinquent en de gemiddelde leeftijd is veel lager. Alleen kernleden met een gemiddeld risico op recidive worden blijkbaar toegelaten. Uiteraard is dit afwijkende profiel van invloed op de te verwachten recidive. Dit vraagt om vergelijkend internationaal onderzoek.

Tabel 3: Kenmerken van kernleden bij RN vergeleken met andere COSA-projecten

Project	Bron		Sekse= man	Leeftijd	Pedoseksueel delict	Risicocategorie
		n	%	M	%	%
COSA RN	Deze studie	149	100	46,6	85	Laag & laaggemiddeld: 14,4 Gemiddeld: 20,5 Hooggemiddeld & hoog: 65
CSE (Engeland)	Bates et al. (2012)	71	96	47,8	86,2	Laag: 26,8 Gemiddeld: 35,2 Hoog & zeer hoog: 33,8
Diverse (Engeland)	Clarke et al. (2017)	275	onbekend	46	onbekend*	Laag: 25,8 Gemiddeld: 30,7 Hoog & zeer hoog: 43,5
COSAMn (VS)	Duwe (2018)	50	100	38,5	onbekend**	Laag: 0 Gemiddeld: 100 Hoog: 0
Diverse (Canada)	Wilson et al. (2009)	60	100	47,5	73,3	Onbekend***

* allen zeden, niet te categoriseren; ** niet bekend; 64% zedendelict, 36% geweldsdelict; ***gemiddelde score op Static-99r = 5,9 (= hooggemiddeld tot hoog)

Psychiatrische problematiek

Van 135 kernleden was in de dossiers informatie over de psychiatrische problematiek beschikbaar. Hierbij gaat het om informatie uit de pro Justitia rapportage, die verwerkt is in de screeningsdocumenten. De grote meerderheid van de kernleden (94,1%) is gediagnosticeerd met één of meer psychiatrische stoornissen. Slechts acht van de 135 kernleden zijn wel onderzocht, maar hebben geen psychiatrische problematiek. Ruim twee derde (68,9%) kampt met complexe problematiek vanwege een combinatie van meerdere stoornissen.

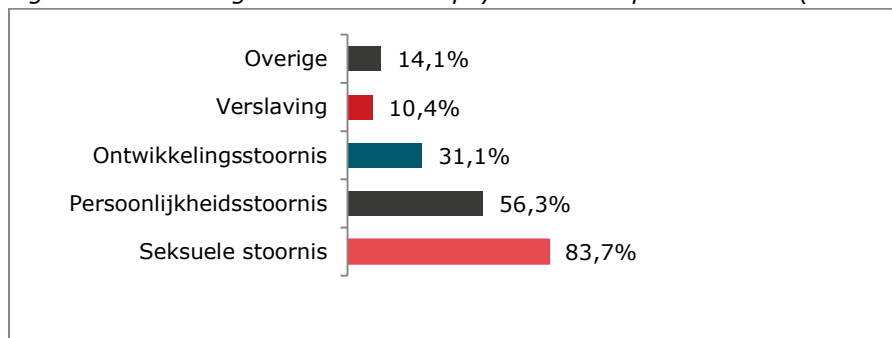
⁷ Stegink, M. (2019). Interne Memo. Utrecht: Reclassering Nederland

Tabel 2: Aantal psychiatrische stoornissen per kernlid (N=135)

	<i>n</i>	<i>%</i>
geen stoornis	8	5,9
1 stoornis	34	25,2
2 stoornissen	58	43,0
3 stoornissen	29	21,5
4 – 6 stoornissen	6	4,4
totaal	135	100

De stoornissen kunnen worden onderverdeeld in vier categorieën (Figuur 3). Binnen de groep 'seksuele stoornissen' komt de diagnose 'pedofilie' het meest voor (64,4%). Tabel 3 in de bijlage geeft gedetailleerde informatie over de gediagnosticeerde stoornissen.

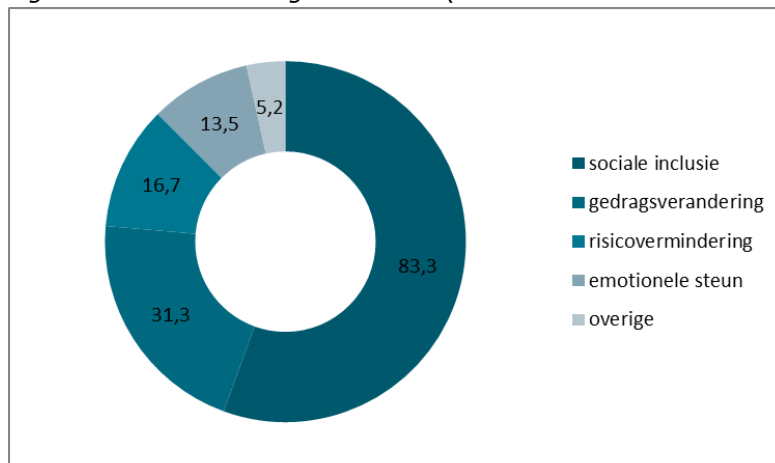
Figuur 3: Percentage kernleden met psychiatrische problematiek (N= 135)

Ondersteuningsbehoefte

Tijdens de intake vullen kernleden het formulier 'ondersteuningsbehoefte en hulpbronnen' in. Daarin verstrekken zij informatie over zichzelf, hun leefsituatie, het delict, en over hun ondersteuningsbehoefte. Dit laatste wordt geïnventariseerd door middel van een open vraag: "Hoe denkt u dat een Cirkel voor Ondersteuning, Samenwerking en Aanspreekbaarheid u kan helpen?". De antwoorden op deze vraag zijn gebruikt voor onderstaande grafieken. Van 96 van de 159 kernleden (62,3%) was dit formulier in de dossiers aanwezig. De ondersteuningsbehoefte blijkt globaal op vier terreinen te liggen. Een aantal behoeften kon niet goed worden ingedeeld, zij vormen de categorie 'overige' (zie Tabel 4).

Figuur 4: Ondersteuningsbehoeften (% van kernleden met een behoefte op dit terrein)

Tabel 4: Ondersteuningsbehoeften in detail⁸

		n	%
<i>Sociale inclusie</i>	uitbreiden sociaal netwerk	34	34,3
	gesprekspartner zijn	28	28,3
	sociale steun bieden	15	15,2
	sociale activiteiten ondernemen	12	12,1
	uit sociaal isolement komen	12	12,1
	sociale re-integratie	5	5,1
	sociale inclusie (erbij horen)	3	3,0
	nieuwe partner vinden	1	1,0
	gezelligheid	1	1,0
<i>Gedragsverandering</i>	communicatievaardigheden	9	9,1
	vrijtijdsbesteding	7	7,1
	sociale vaardigheden	4	4,0
	advies geven/ondersteuning bij keuzes	3	3,0
	rolmodel zijn	1	1,0
	leven een andere richting geven; nieuwe bezigheden	1	1,0
	gezonde leefstijl ontwikkelen	1	1,0
	probleemoplossende vaardigheden vergroten	1	1,0
<i>Risicovermindering</i>	steun bij voorkomen recidive	5	5,1
	stok achter de deur/meer controle	3	3,0
	delictgerelateerde gedachten onder controle te krijgen	1	1,0
	leren omgaan met delictverleden	1	1,0
	praten over delictgedrag	1	1,0
<i>Emotionele problemen</i>	emoties bespreken	6	6,1
	zingeving	2	2,0
	zorgen bespreken	2	2,0
	leren jezelf te zijn en te accepteren	2	2,0
	leren mensen te vertrouwen	1	1,0
	gewetenslast verlichten	1	1,0
	vertrouwen in mensen ontwikkelen	1	1,0
<i>Overige</i>	eigen netwerk ontlasten	1	1,0
	hulp bij geaardheid	1	1,0
	meegaan in wensen van kernlid	1	1,0
	inzicht verkrijgen	1	1,0

2.2 Ervaringen van kernleden

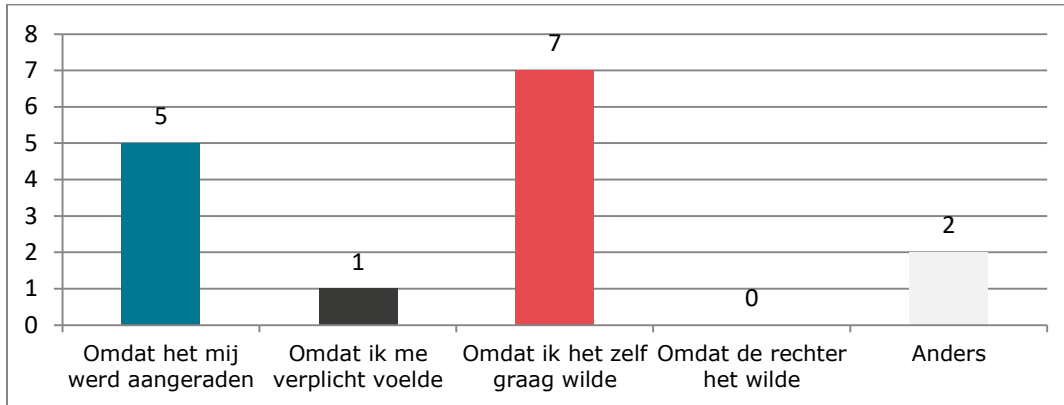
Onder kernleden die op dit moment nog in een cirkel actief zijn en die de beschikking hebben over een e-mail adres is een korte digitale vragenlijst verspreid. Zij konden deze ofwel via internet invullen, ofwel als een tekstbestand. De vragenlijst is onder in totaal 56 kernleden verspreid, en ingevuld door 13 kernleden (23,2%). Er zijn vragen gesteld over de motivatie om deel te nemen, de verwachte uitkomst, en er is gevraagd naar de tevredenheid op vier terreinen: COSA als model, de samenwerking met de eigen vrijwilligers, de samenwerking met de eigen cirkelcoördinator en de samenwerking met de eigen buitencirkel. Daarnaast is gevraagd naar de meest positieve ervaring en wat het kernlid het meest moeilijk vond in de cirkel.

⁸ Categorieën en subcategorieën zijn niet wederzijds uitsluitend, daarom tellen deze niet op tot 100%

Motivatie

Vrijwillige deelname van het kernlid is cruciaal voor het ontstaan van een positieve groepsdynamiek en voor openheid in de cirkel. Bij de meerderheid van de kernleden was de eigen wens duidelijk aanwezig, anderen volgden een advies op (meestal van de toezichthouder of behandelaar).

Figuur 5: Waarom besloot u deel te nemen?

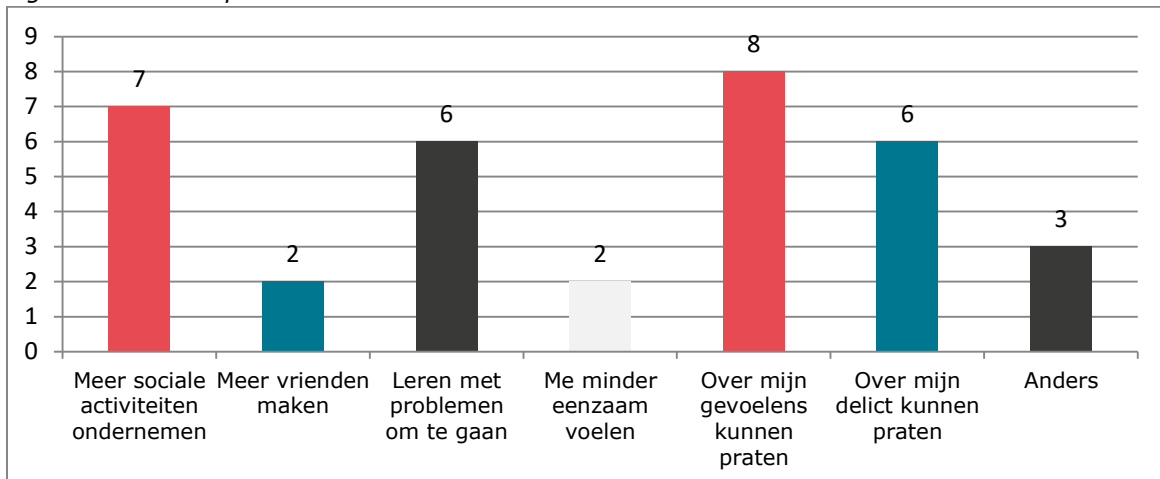
Anders: omdat ik een sociaal netwerk wilde opbouwen

Omdat uit de dossiers blijkt dat rechters COSA soms in het vonnis opnemen was deze antwoordmogelijkheid gegeven. Dit speelde echter bij geen van de kernleden die de enquête hebben ingevuld.

Verwachte uitkomst

De verwachtingen van kernleden sluiten over het algemeen goed aan bij wat COSA te bieden heeft (Figuur 6).

Figuur 6: Wat hoopte u met uw deelname te bereiken?

Anders:

- om te voorkomen dat je terugvalt in een delict
- vertrouwd raken met de omgang met volwassenen
- een preventief netwerk opbouwen

Tevredenheid

De tevredenheid is bevraagd in een rapportcijfer. De kernleden die aan de enquête hebben meegewerkt zijn zeer tevreden over COSA en de samenwerking met de mensen die het programma uitvoeren (tussen haakjes het laagste en het hoogste cijfer):

- 👍 COSA (het model): 8,4 (7-10)
- 👍 De samenwerking met de vrijwilligers: 8,9 (8-10)
- 👍 De samenwerking met de cirkelcoördinator: 8,9 (8-10)
- 👍 De samenwerking met de buitencirkel: 8,0 (6-10)

Wat maakt dat zij zo tevreden zijn? Hieronder enkele toelichtingen:

Figuur 7: Redenen voor tevredenheid

Betekenisvolle ervaringen

In een serie open vragen zijn betekenisvolle ervaringen geïnventariseerd. Hieronder de vragen en de antwoorden van de kernleden.

Wat is tot nu toe uw mooiste ervaring in de cirkel?

- 👍 een goed en open contact (over alles) en het gevoel dat je niet veroordeeld wordt;
- 👍 snel ontstaan van een fijne groepsdynamiek;
- 👍 telkens als ik ergens mee zit dan kan ik altijd bij iemand terecht;
- 👍 dat er ook echt naar me geluisterd en interesse getoond wordt - eigenlijk is elke ontmoeting positief;
- 👍 het kunnen delen van problemen waar ik tegen aan loop;
- 👍 de WhatsApp groep waarmee ik altijd de vrijwilligers kan bereiken;
- 👍 het kritisch kijken en ondersteunen;
- 👍 dat ik voor de waarheid uitkom en dat ik leer om te gaan met hetgeen wat ik ben;
- 👍 leer mezelf te zijn in omgang met volwassenen en durft te laten zien wat me bezighoudt, ook emotioneel;
- 👍 Door COSA kreeg ik weer vrienden, gingen we samen leuke dingen doen zoals winkelen, uit eten, een biertje pakken;
- 👍 de ondersteunende aandacht die ik krijg en een luisterend oor.

Wat vindt u/vond u tot nu het meest moeilijk in de cirkel?

- 😞 bepaalde zaken die doen denken aan de detentie en behandeling, b.v. het delictscenario (weer) bespreken etc.;
- 😞 specifieke doelen aanwijzen, terwijl het kunnen spreken met de cirkel wat mij betreft al het doel op zich is;
- 😞 praten over mijn gevoelens en traumatische gebeurtenissen uit het verleden;
- 😞 om in het begin over het delict te vertellen (5 x genoemd);
- 😞 om te zeggen dat ik een pedofiel ben;
- 😞 je hele hebben en houwen delen;

- ☹️ dat er weer mensen weggaan;
- ☹️ dat er een einde aan komt.

In uw eigen woorden: wat heeft COSA tot nu toe voor u betekend?

- 👍 het primaire doel was het verbeteren van de mogelijkheden van het krijgen van sociale contacten, dit is gelukt; dit is een belangrijke factor ter voorkoming van recidive;
- 👍 een klankbord voor situaties waar ik in kom en waarin ik nieuw gedrag wil analyseren;
- 👍 leuke vriendschappen en gesprekken;
- 👍 het helpt me beter om te gaan met gevoelens, en dat er mensen zijn die vrijwillig bereid zijn om naar mij te luisteren is ook heel belangrijk voor me;
- 👍 ben positief over de cirkel, laat problemen niet meer oplopen;
- 👍 veel: vooral het sparren over allerlei zaken is verhelderend voor mij;
- 👍 een klankbord en sociale activiteiten ondernemen;
- 👍 een goede monitoring was voor mij heel belangrijk als ik zaken ging bagatelliseren en ook een goede ondersteuning en bevestiging van de zaken die goed liepen;
- 👍 geaccepteerd worden zoals je bent, een gevoel van eenzaamheid wordt minder en ik voel me vertrouwd bij volwassenen;
- 👍 een goed alternatief sociaal netwerk;
- 👍 een fijne hulp waardoor ik erg veel zelf vertrouwen heb gekregen.

2.3 Kernleden aan het woord

Aanvullend op de enquête zijn vijf kernleden telefonisch geïnterviewd over hun ervaringen.⁹ Vier thema's kwamen daarbij aan de orde:

- Wat heeft hen doen besluiten om deel te nemen aan COSA?
- Hoe hebben zij de eerste cirkelbijeenkomst ervaren?
- Hoe ervaren zij de sfeer en samenwerking in de cirkel?
- Maakt deelname aan COSA een verschil in hun situatie?

Deelname aan COSA

Drie van de vijf kernleden hebben geen moment getwijfeld over deelname. Voor hen was duidelijk dat zij ondersteuning konden gebruiken bij hun terugkeer in de samenleving, en COSA bood die naar hun mening.

“omdat vrijwel heel mijn netwerk was weggefallen en me dit een goede start leek om een nieuw netwerk op te bouwen. Of in ieder geval tijdelijk een surrogaat netwerk” (Stijn).

Het feit dat de vrijwilligers van COSA er bewust voor kiezen om met plegers van zedendelicten te werken, deed verwachten dat COSA een plek is waar je met je verhaal en je pedofiele geaardheid terecht kunt, zonder op weerstand en afwijzing te stuiten.

“Het biedt wel een mogelijkheid om zonder bang te zijn dat je veroordeeld wordt - zonder bang te zijn dat het consequenties heeft, gewoon vrijuit te kunnen praten over bepaalde onderwerpen. Je hebt op dat moment weinig mogelijkheden om in een sociale omgeving over bepaalde problemen waar je tegen aan loopt te praten, en COSA biedt bij uitstek de mogelijkheid om dat daar wel te doen. Dat je in een veilige omgeving kunt praten over dingen, over je problemen, dingen waar je tegen aan loopt. Ook praktische dingetjes. Ze weten ervan dus je hoeft ook niet bang te zijn.” (Peter)

Twee kernleden twijfelden aanvankelijk. Ontkenning van het recidiverisico en schaamte wierpen een drempel op. Jan twijfelde in eerste instantie, omdat hij er niet van overtuigd was dat hij ondersteuning nodig had bij het voorkomen van recidive. Een terugval tijdens zijn proeftijd deed

⁹ De namen van de respondenten zijn niet hun echte namen. In bijlage 6 komen de verhalen van de geïnterviewde kernleden uitgebreider aan bod.

hem echter inzien dat hij COSA zou kunnen gebruiken om recidive en een nieuwe periode in detentie te voorkomen. Stijn twijfelde omdat hij ervoor terugschrok zijn verhaal te moeten vertellen aan een groep mensen die hij niet kende, hij wilde het liefst alles achter zich laten en alleen aan de toekomst werken. De professionele wijze waarop het project is opgezet en de aanpak van de cirkelcoördinator tijdens de intake wekten echter voldoende vertrouwen.

“Het hele professionele heeft me over de streep getrokken. Ze [de cirkelcoördinator] heeft me ook uitgelegd dat die vrijwilligers van de cirkel, dat die eerst getraind worden, dat die niet zomaar als vrijwilliger meteen aan de slag gaan. Ze worden getraind en er wordt ook goed gezocht wie bij wie past ... dat hele bij- elkaar-pas-verhaal, zeg maar. Die cirkelleden en het kernlid, dat moet wel een goede chemie zijn, dat moet wel matchen. Ze heeft uitgelegd dat dat heel professioneel gebeurt en dergelijke, dat het dus best wel een heel professioneel project is met allerlei toestanden, dat ik dacht, ja hier kan ik wel ja tegen zeggen. Het is niet zomaar een maatjesproject.”

De eerste bijeenkomst

Voor alle kernleden was de eerste cirkelbijeenkomst een spannende aangelegenheid, omdat het de bedoeling is dat het kernlid daarin meteen openheid geeft over zijn delict. De angst voor negatieve reacties van de vrijwilligers roept veel spanning op, maar geen van de kernleden heeft de gevreesde negatieve reacties gezien.

“Hoewel het best een moeilijk gesprek is viel het achteraf erg mee. Dat je voor het eerst merkt dat mensen niet overeind springen of van schrik achterover slaan, maar gewoon geduldig luisteren en goede vragen stellen, niet meteen zeggen: ja met jou heb ik niks te maken ... een mens is meer dan zijn delict. En ze waren ook heel positief over de manier waarop ik het vertelde en hoe ik daar in dat gesprek mee om ging.” (Wim)

Bij sommige kernleden wekte de hernieuwde confrontatie met het delict negatieve associaties en herinneringen op.

“Mijn idee was eigenlijk om dat een beetje terloops te doen. Ik bedoel ... zo’n speciale sessie waarin dat dan heel formeel gebeurt ... dan krijg je een beetje een déjà vu van wat je al jaren meemaakt in feite, dus ik had dat liever een beetje wat informeler gedaan. Maar ja, het moest er wel van komen dus, dat heb ik dan ook wel gedaan, maar dat is dan wel weer even doorbijten.” (Peter)

De sfeer in de cirkel

Drie van de vijf kernleden geven aan dat de sfeer in hun cirkel van meet af aan goed was. Zij zien als belangrijke ingrediënten hiervoor het wederzijds respect, openheid van de kant van vrijwilligers, wederzijds vertrouwen en gelijkwaardigheid. Ook congruentie (de ‘klik’) in interesses en waarden dragen bij aan de goede sfeer.

“Ik denk dat we met heel veel respect met elkaar omgaan. Ik denk ook dat we een zekere gelijke gestemdheid hebben, ook in interesses, en in de manier waarop we vinden dat we met elkaar om zouden moeten gaan. Het zijn allemaal andere individuen natuurlijk, maar als groep smeedt dat goed samen.” (Wim)

Bij Peter en Frank verliep het contact in het begin wat stroef, maar werd de sfeer geleidelijk aan wel beter. Voor beiden was COSA vooral een manier om sociale contacten te hebben en sociale activiteiten te ondernemen. Peter ervoer de gesprekken aan tafel als te formeel, en na een gezamenlijke evaluatie werden er meer sociale activiteiten buiten ingepland. De cirkel van Frank had er moeite mee dat hij geen concrete doelen had om aan te werken - voor Frank was het sociale contact en de mogelijkheid om verdiepende gesprekken te hebben het doel.

Meerwaarde van COSA

Vier van de vijf kernleden zijn ervan overtuigd, dat COSA een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan hun terugkeer in de samenleving. Wim, Stijn en Jan denken dat de cirkel een bijdrage heeft geleverd aan het voorkomen van recidive en verdenkingen.

"Ik denk dat ik in dezelfde situatie [zonder COSA] gewoon doorgedaan was. En op gegeven moment ... dat je toch weer terugvalt in je oude gewoonte. Dat is heel hard gezegd, maar het is wel waar, want ik mag het even heel grof zeggen: iemand die dus in het verleden een kind misbruikt heeft of kinderporno gekeken heeft, en dus vijf jaar later zegt van: ja maar ik denk niet meer aan kinderen, en nee kinderen moeten kinderen blijven ... nee, zo denk ik er nog steeds niet over. Ik vind wel dat een kind een kind moet blijven, maar als ik een kind zie denk ik altijd weer terug aan wat ik gedaan heb. Iemand die dus een pedofiel is, blijft altijd te allen tijde een pedofiel. Je bent het en je bent het nou eenmaal. Alleen ik heb dus nu geleerd om daarmee om te gaan; ik heb geleerd om het een plekje te geven." (Jan)

"Dat ik nogal wat makkelijk over dingen dacht, daardoor zou ik toch wel eens in de problemen kunnen komen. Ik had wel wat Facebookverzoeken van minderjarigen die ik ken en daar dacht ik dan wel wat makkelijk over ... en zo waren er nog wel wat meer dingen waar ik wat makkelijk over dacht ... en dan zeiden zij: ik weet niet of dat nu wel zo handig is, heb je daar nou wel over nagedacht? En dat vond ik altijd wel heel goed ja. Ze hebben mij wat kritisch naar mezelf laten kijken ... zo van: dat zeg je nou wel, maar hoe doe je dat dan ... en dat vond ik wel heel goed van hun. Dat zou ik dan gemist hebben." (Stijn)

Peter ervaart de meerwaarde van COSA vooral in de sociale inclusie. COSA heeft hem geholpen weer te aarden in de samenleving.

"Kijk ik wil niet zeggen dat het zonder COSA gelijk problematisch geweest zou zijn, maar ik denk wel dat het dan moeilijker zou zijn geweest om weer te aarden, en om weer wortels in de samenleving te krijgen. Het probleem zoals ik dat voelde is, dat je op een gegeven moment het idee hebt dat de maatschappij je niet wil - niet moet -, dat je uitgestoten bent. En zo'n COSA-groep kan heel erg helpen je het gevoel te geven dat dat niet zo is. Weer helpen om je weer het gevoel te geven: joh, je bent onderdeel van de maatschappij en we gaan daarmee verder."

Frank zegt dat hij het zonder COSA ook had gered, maar COSA voegde wel iets toe, namelijk de mogelijkheid om zonder angst voor uitstoting met niet-professionals over zijn delict-verleden te kunnen praten.

Aanbevelingen

Aan de geïnterviewde kernleden is ook gevraagd waar zij verbetermogelijkheden zien voor COSA. Dit heeft een aantal wensen en tips opgeleverd:

- 👍 eerder starten: "in het ideale geval zou COSA starten op het moment dat transmuraal verlof mogelijk wordt."
- 👍 kernleden betrekken bij voorlichtingen en workshops: "dat is een hele leuke ervaring geweest en interessant voor het publiek."
- 👍 meer PR: "Ik denk dat als COSA volwassen aan het worden is zo nu na tien jaar, dat er heel wat meer publiciteit aan gegeven mag worden. Dat er meer gewerkt zou kunnen worden aan de PR. Zelfs in kringen van justitie is het nog niet voldoende bekend, wat de effecten en wat de waarde van dit soort initiatieven is. Dus wat meer aan de weg timmeren."
- 👍 minder strikte selectiecriteria hanteren: "ook andere belangen meewegen dan alleen het risico. Kijken naar risico en behoeften."
- 👍 preventief werken: "een buddy aanbieden aan pedofielen die nog geen delict hebben gepleegd, om in veiligheid over hun geaardheid te spreken, om zodoende leren over je gevoelens te praten en preventief te zorgen dat je niet in de fout gaat."

Een aantal kernleden heeft in de enquête een boodschap voor COSA achtergelaten:

**Gefeliciteerd met het 10 jarig
jubileum, jullie doen goed
werk. Bedankt!**

**Had jullie graag wat vroeger in mijn
traject willen hebben**

Gefeliciteerd en ga zo door! Ze doen goed werk!

*Dank voor het geweldige werk dat jullie
doen, ik waardeer het enorm!*

**IK WENS DE VRIJWILLIGERS HEEL VEEL STERKTE TOE MET
DE KERNLEDEN**

Geweldig initiatief dat breed uitgedragen moet worden!

**COSA doet geweldig goed werk. Geef ze de ruimte voor
een volgende 10 jaar en meer!**

3 Resultaten van COSA

Dit hoofdstuk geeft weer wat er binnen COSA en binnen RN bekend is over recidive van kernleden. Deze cijfers moeten weliswaar met de nodige voorzichtigheid worden gelezen, maar geven wel een indicatie voor de mogelijke effectiviteit van COSA. Deze cijfers worden weer vergeleken met resultaten van COSA-projecten in andere landen. Kernleden zelf hebben in de enquête aangegeven wat zij als resultaat van COSA hebben ervaren en hun antwoorden worden hier weergegeven. Vervolgens is geanalyseerd hoe binnen COSA wordt omgegaan met signalen van risicogedrag en van andere zorgelijke situaties, en wat deze interventies opleveren.

COSA biedt kernleden ondersteuning bij hun terugkeer in de maatschappij. Daarbij is het primaire doel: geen nieuwe slachtoffers. Dit lijkt daadwerkelijk te lukken. Kernleden recidiveren minder vaak dan je op grond van hun vastgestelde recidiverisico zou verwachten. COSA gaat ervan uit dat herstel van hoop, binding met de samenleving en haar waarden en normen en herstel van vertrouwen van het kernlid in anderen en in zichzelf daarbij van groot belang zijn. Herstel van hoop blijkt inderdaad door de meerderheid van bevroegde kernleden als resultaat van deelname aan COSA te worden ervaren. Ook aan andere voorwaarden voor een succesvolle re-integratie levert COSA volgens de kernleden een bijdrage.

COSA kent twee belangrijke werkprincipes: 'niemand wordt buitengesloten' en 'geen geheimen'. Dit houdt onder andere in, dat informatie in de cirkel gedeeld wordt, en dat er bij signalen van risico en zorg alert gehandeld wordt. Bij de meerderheid van dit soort signalen leiden de interventies tot een verbetering van de situatie.

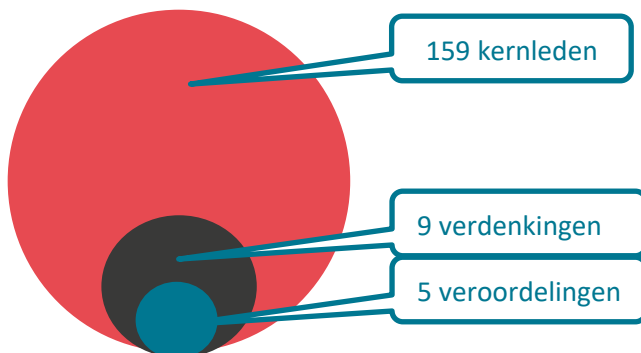
3.1 Recidive van kernleden

In het kader van dit onderzoek was het niet haalbaar een volledig recidiveonderzoek uit te voeren. Met de beschikbare informatie is getracht een beeld te schetsen van wat er bij COSA en in de gegevens van RN bekend is over de recidive van kernleden. Twee soorten gegevens zijn in beeld gebracht: verdenkingen en veroordelingen. De informatie is op twee manieren verzameld: informatie over recidive ten tijde van de cirkel is via de cirkelcoördinatoren verzameld; informatie over recidive na beëindiging van de cirkel is verzameld door de afdeling SIBA (Statistische informatievoorziening en beleidsanalyse) van RN voor kernleden van wie de cirkel minimaal twee jaar geleden is afgesloten. Daarbij gaat het om nieuwe aanmeldingen bij RN in verband met een verdenking (schorsingstoezicht) of veroordeling.

Recidive tijdens de cirkel

Door RN is geïnventariseerd (RN, 2019) wat er bij cirkelcoördinatoren bekend is over recidive van kernleden tijdens COSA. De vijf COSA-regio's geven per kwartaal aan de landelijk projectleider aan, hoeveel kernleden gerecidiveerd zijn, dan wel verdacht worden van een nieuw zedendelict. RN komt bij 159 kernleden op basis van deze gegevens tot een totaal van negen verdenkingen (5,7%) en vijf veroordelingen (3,1%).

Figuur 9: Recidive tijdens de cirkel

Verdenkingen zijn aangiftes of meldingen bij het OM die (nog) niet tot een onherroepelijke veroordeling hebben geleid; de vijf veroordelingen zijn definitief.

Bij de verdenkingen ging het in alle gevallen om een hands-off zedendelict; bij de veroordelingen ging het tweemaal om een hands-off zedendelict en driemaal om een hands-on zedendelict.

Tabel 2: Verdenkingen en veroordelingen tijdens de looptijd van de cirkel (n = 159)

	<i>Delict</i>	<i>n(%)</i>
Verdenkingen	kinderporno	3 (1,9)
	grooming	3 (1,9)
	schennis	2 (1,3)
	verleiding tot ontucht & schennis	1 (0,6)
	<i>totaal verdenkingen</i>	<i>9 (5,6)</i>
Veroordelingen	aanranding	1 (0,6)
	ontucht	2 (1,3)
	kinderporno	1 (0,6)
	voyeurisme	1 (0,6)
	<i>totaal veroordelingen</i>	<i>5 (3,1)</i>

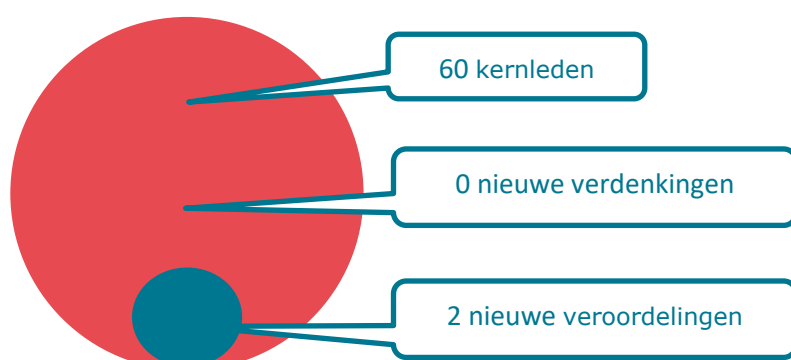
Recidive 2 jaar na afloop van de cirkel

Voor kernleden waarvan de cirkel tenminste twee jaar geleden is beëindigd, is onderzocht of zij in de twee jaar na afloop van de cirkel weer aangemeld worden als cliënt bij RN of een van de andere twee reclasseringsorganisaties (3RO). Alle cirkels die voor 1 augustus 2017 zijn beëindigd, zijn in dit onderzoek betrokken (63). Van drie kernleden kon geen cliëntnummer meer worden gevonden, en deze konden dus niet in het onderzoek worden betrokken. Van de geïncludeerde 60 kernleden is nagegaan in hoeverre zij binnen twee jaar na de beëindiging van de cirkel wederom zijn aangemeld bij 3RO in verband met een verdenking of een veroordeling.

Een verdenking is gedefinieerd als een verzekeringstelling of een adviesverzoek ten behoeve van een zitting. Ook is een opdracht voor een schorsingstoezicht meegenomen, omdat niet alle meldingen in verzekeringstelling geregistreerd worden.

Een veroordeling is gedefinieerd als een toezichtsopdracht (niet zijnde een schorsingstoezicht) en/of een opdracht voor een werkstraf. Dit is ook apart voor de toezichten na veroordeling en de werkstraffen nagegaan.

Figuur 10: Nieuwe reclasseringscontacten binnen twee jaar na afloop van de cirkel

Van de 60 kernleden was er bij zes sprake van een nieuwe aanmelding bij 3RO binnen twee jaar na het stoppen van de COSA-cirkel (inclusief mentoraat). In vier van deze zes gevallen was het delict al gepleegd ten tijde van de cirkel en bekend bij COSA. Deze zijn dus ook al in de telling van RN (2019) opgenomen. Er zijn dus na afloop van de cirkel twee kernleden voor een nieuw, nog niet bij

COSA bekend zedendelict aangemeld bij 3RO. In beide gevallen ging het om een hands-off zedendelict (kinderporno; schennis).

Vergelijking

Hoe verhoudt het aantal nieuwe reclasseringscontacten bij COSA-kernleden zich tot de totale groep zedendelinquenten die onder toezicht van 3RO heeft gestaan? Ten behoeve van deze vergelijking is er recent data uit het informatiesysteem van 3RO gehaald (Stegink, 2019). Voor de totale groep zedendelinquenten kon in verband met mogelijke dubbeltellingen alleen het aantal verdenkingen betrouwbaar uit het systeem gehaald worden.

Tabel 3: Recidive van kernleden vergeleken zedendelinquenten algemeen

	<i>Zedendaders bij 3RO, uitgestroomd in 2016, follow up periode = 2 jaar (N = 564)</i>	<i>Kernleden in COSA, uitgestroomd vóór 1-8-2017, follow-up periode = 2 jaar (N=60)</i>
	%	%
Verdenking zedendelict	2%	0
Verdenking overig delict	3%	0

Lage recidivecijfers worden ook in andere COSA-projecten gerapporteerd (Tabel 4). De vergelijking met andere COSA-studies is er echter een met kanttekeningen, vanwege de verschillen in onderzoeksgroepen en observatieperiodes (de periode waarin er onderzocht is of er sprake is van recidive).

Tabel 4: Recidive vergeleken met andere COSA-projecten en zedendelinquenten algemeen

<i>Project</i>	<i>bron</i>	<i>n</i>	<i>Observatieperiode</i>	<i>Follow-up in maanden</i>	<i>Veroordelingen voor nieuw zedendelict (%)</i>
COSA RN	Deze studie	60	Na COSA	24,0	3,3
	RN (2019)	159	Tijdens COSA	34,3	3,1
CSE Engeland	Bates et al. (2012)	71	Tijdens en na COSA	52,6	4,2
COSAMN (VS)	Duwe (2018)	50	Tijdens en na COSA	73,0	0
Diverse Canadese	Wilson et al. (2009)	60	Tijdens en na COSA	35,8	2,3
Diverse Canadese	Chouinard & Riddick (2015)	241	Tijdens COSA	36,0 60,0 120,0	2 5,6 9,5

Conclusie

Alle COSA-projecten - zo ook het COSA-project van RN - realiseren lagere recidivecijfers dan op grond van de kenmerken van de doelgroep (gemiddeld tot hoog recidiverisico en hoge ondersteuningsbehoefte) verwacht zou mogen worden. Van alle zedendelinquenten met een gemiddeld tot hoog risico (volgens Static-99r) in combinatie met een hoge ondersteuningsbehoefte recidiveert naar verwachting gemiddeld 19,1% binnen vijf jaar.¹⁰ COSA bij RN blijft daar ruim onder, zowel wat betreft recidive tijdens COSA als ook recidive na COSA. Ook al zijn de follow-up periodes in bovenstaand overzicht korter en de gegevens mogelijk niet volledig, ze geven een sterke indicatie dat COSA bijdraagt aan het verminderen van recidive.

Duwe (2018) heeft geen enkele zedenrecidive (veroordeling) gemeten. De doelgroep van dat project wijkt echter sterk af van andere COSA-projecten (64% zedendaders, 100% gemiddeld recidiverisico).

¹⁰ http://www.static99.org/pdffdocs/Supplemental_Recidivism_Tables_Static-99R_Static-2002R.pdf.

3.2 Resultaten volgens kernleden

In de enquête onder kernleden (n = 13) is gevraagd: "Wat heeft de deelname aan COSA u tot nu toe opgeleverd?" Er zijn 22 mogelijke uitkomsten - zowel positieve als negatieve - in de vorm van stellingen aan de kernleden voorgelegd. Deze waren ontleend aan de maandrapportages van cirkelcoördinatoren en literatuur over COSA. Het hervinden van hoop wordt door bijna iedereen genoemd als een bijdrage van COSA aan het herstel. Daarnaast heeft COSA bij een meerderheid van de kernleden bijgedragen aan vaardigheden die relevant zijn bij het sociale functioneren en een succesvolle re-integratie.

Tabel 1: Resultaten volgens kernleden¹¹

	Ja	Soms/een beetje	Nee/ n.v.t.
Ik heb meer hoop voor de toekomst gekregen door de cirkel	11	0	2
Ik kan beter over mijn gevoelens praten door de cirkel	10	3	0
Ik ben opener geworden door de cirkel	10	3	0
Ik kan door de cirkel beter besluiten wat ik wel en niet moet doen	10	2	1
Ik ben minder somber geworden door de cirkel	9	2	2
Ik pak problemen sneller aan en los ze beter op door de cirkel	9	3	1
Ik voel me meer erbij horen door de cirkel	9	3	1
Ik ben door de cirkel niet meer teruggevallen in oud gedrag	8	2	3
Ik kan door de cirkel beter om hulp vragen	7	5	1
Ik kan beter een praatje met iemand maken door de cirkel	6	5	2
Ik heb meer sociale contacten gekregen door de cirkel	3	8	2
Ik heb mijn financiën beter op orde door de cirkel	1	4	8
Ik heb mijn huishouden beter op orde door de cirkel	1	6	6
Ik kan me beter aan afspraken met de reclassering houden door de cirkel	1	2	10
Ik leef gezonder door de cirkel	0	4	9
Ik ben geslotener geworden door de cirkel	0	0	13
Ik voel me angstiger door de cirkel	0	0	13
Ik ben door de cirkel vaker somber	0	0	13
Ik ben meer gespannen geworden door de cirkel	0	1	12
Ik ben teleurgesteld geraakt door de cirkel	1	0	12
Ik heb het te druk gekregen door de cirkel	1	0	11
Ik ben psychisch in de war geraakt door mijn cirkel	1	0	11

De meeste kernleden die hebben deelgenomen aan de enquête, ervaren een groot aantal positieve resultaten. Hierbij moet wel bedacht worden dat dit een kleine groep is en dat kernleden die niet hebben deelgenomen aan de enquête mogelijk ook minder positief zijn.

3.3 Handelen bij signalen

Hoe draagt COSA bij aan het verminderen van recidive en het herstel van het kernlid? Het COSA-model voorziet in een nauwe samenwerking tussen het kernlid en de vrijwilligers (de binnencirkel), tussen de cirkel en de cirkelcoördinator en tussen de cirkel en de professionals die betrokken zijn bij het kernlid (de buitencirkel). Iedereen werkt samen aan het doel: verminderen van recidive en bevorderen van een succesvolle resocialisatie. De vrijwilligers informeren de cirkelcoördinator via verslagen en/of telefonisch na ieder contact met het kernlid. Via de cirkelcoördinator wordt relevante informatie uitgewisseld tussen de binnen en de buitencirkel.

¹¹ De uitkomsten zijn gerangschikt naar het aantal bevestigende antwoorden. In de vragenlijst zijn positieve en negatieve items door elkaar bevraagd.

Figuur 1: COSA samenwerkingsmodel

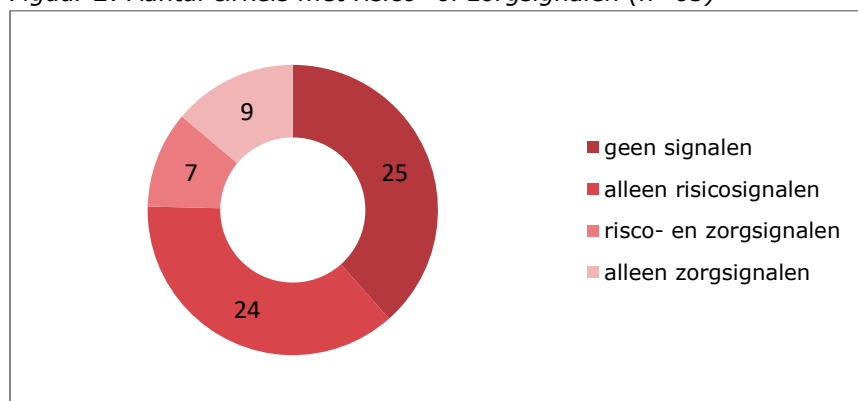

Het proces van het kernlid verloopt met ups en downs en soms worden er zorgelijke situaties gesignaleerd die om extra inspanningen vragen. In deze paragraaf wordt ingegaan op de vraag welke situaties en problemen er worden gesignaleerd, wat vervolgens met de signalen is gedaan en wat hiervan het resultaat was. Hiervoor is gebruik gemaakt van de uitgebreide maandelijkse rapportages die cirkelcoördinatoren ten behoeve van het eigen dossier maken. Deze maandrapportages worden volgens een vast format geschreven. Daarin zijn vaste rubrieken (onder andere): het proces van het kernlid, geconstateerde positieve en negatieve ontwikkelingen en geconstateerde risico's. Met name deze onderdelen van de maandrapportage zijn gebruikt voor de analyse, maar ook de andere onderdelen zijn gescand op relevante informatie.¹²

Omwillen van de beperkte tijd zijn niet alle 159 cirkels geanalyseerd, maar alleen maandrapportages van de 65 cirkels die in de afgelopen drie jaar (vanaf 1 juli 2016) zijn gestart. Er is onderscheid gemaakt in twee typen signalen: signalen van verhoogd risico op recidive (risicosignalen) en signalen van acute bedreiging van het welzijn, de sociale integratie van het kernlid of de (geestelijke) gezondheid (zorgsignalen).

Vijfentwintig (38,5%) van de 65 onderzochte cirkels verliepen tot nu toe zonder noemenswaardige acute problemen, bij 40 van de 65 cirkels (62,5%) kwamen deze wel voor. Bij 31 cirkels (ruim 46%) was er op enig moment sprake van een vermoeden van een verhoogd risico op recidive, en bij een aantal daarvan (7) was er daarnaast ook sprake van zorgsignalen. Bij 9 cirkels (14%) werden alleen zorgsignalen geconstateerd, terwijl er geen verhoogd risico op recidive werd vermoed.

Figuur 2: Aantal cirkels met risico- of zorgsignalen (n=65)

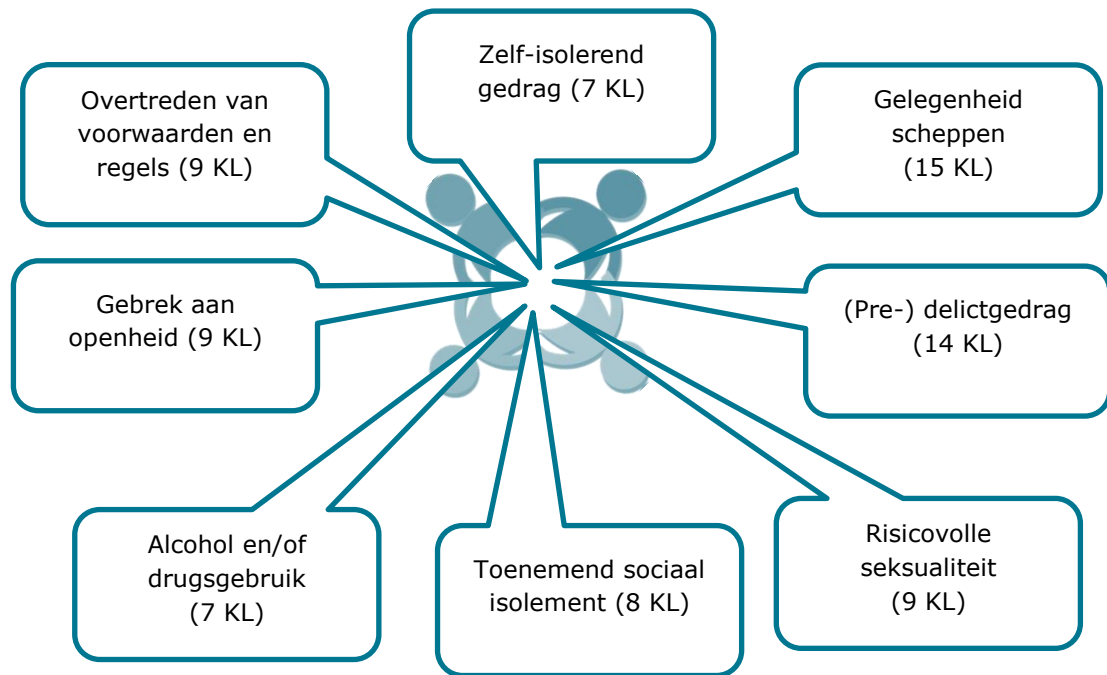

¹² De maandrapportages geven de interpretatie van de cirkelcoördinator van de gebeurtenissen weer. Ze zijn niet altijd volledig en worden soms pas na langere tijd geschreven. De hier gepresenteerde gegevens moeten daarom met enige voorzichtigheid worden gelezen.

Risicosignalen

De diversiteit aan risicosignalen die in de loop van een cirkel opdoemen geeft de complexiteit van de problematiek van de kernleden (KL) weer. In totaal konden uit de rapportages 98 afzonderlijke signalen worden gedestilleerd, gemiddeld dus iets meer dan drie per cirkel. Deze signalen konden in acht verschillende categorieën worden ingedeeld (het aantal KL waarbij dit speelde):

Figuur 3: Typen risicosignalen

Typen risicosignalen in detail:

- Scheppen van/toename van gelegenheid (15 KL):
 - Nieuwe (seksuele) relatie aangaan
 - Relatie met een vrouw met jonge kinderen aangaan
 - Contact met kinderen in de openbare ruimte aangaan
 - Contact met buurkinderen aangaan
 - Toegang tot internet verschaffen/verkrijgen
 - Lid worden van vereniging waar ook kinderen lid van zijn
 - Social media account aanmaken en jonge vrouwen toevoegen
 - Jonge COSA-vrijwilligster aantrekkelijk vinden
- (Pre-)delictgedrag (14 KL)
 - Kinderporno bezitten (bewezen; verdenking; neiging voelen; per ongeluk zien)
 - Foto's van kinderen in openbare ruimte maken
 - Seksueel chatten met minderjarigen (bewezen; verdenking; neiging voelen tot)
 - Seksueel chatten met meerderjarigen
 - Aanranding volwassene (verdenking, later bewezen)
 - Ontucht kind < 12 (verdenking, neiging voelen tot)
 - Seksueel grensoverschrijdend/ ontremd gedrag
- Risicovolle seksualiteitsbeleving (10 KL)
 - Toenemende spanning & seks als coping bij spanning gebruiken
 - Deviante seksuele fantasieën
 - Seksuele pre-occupatie / seksverslaving speelt op
 - Delictondersteunende attitudes over seksualiteit
- Overtreden van bijzondere voorwaarden, aanwijzingen en regels (9 KL)

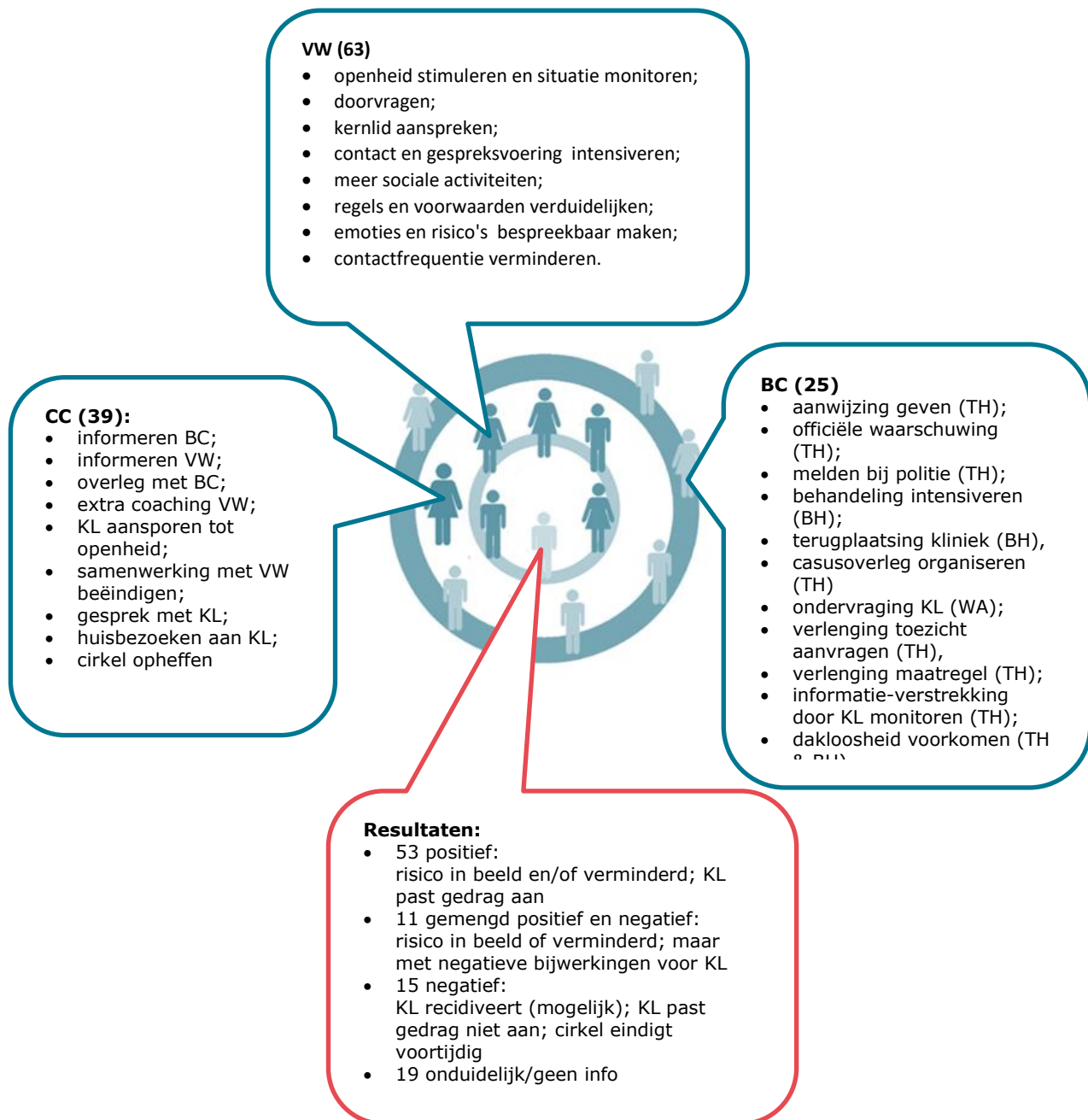
- Locatieverbod/gebod overtreden
- Toegang tot internet verschaffen
- Pornofilms/boekjes aanschaffen
- Afspraken met toezichthouder of behandelaar niet nakomen
- Verbod op alcohol of stimulerende middelen overtreden
- Achterhouden/verdraaien van informatie (9 KL)
 - Bagatelliseren van risicovolle situaties of gedrag
 - Liegen over gedrag
 - Verzwijgen risicovol gedrag naar vrijwilligers
 - Verzwijgen risicovol gedrag naar toezichthouder of behandelaar
 - Verschillende versies van een verhaal vertellen, manipuleren
 - Verzwijgen drugsgebruik
- Toename (risico op) sociaal isolement/sociale uitsluiting (8 KL)
 - Personen uit sociaal netwerk verliezen
 - Werk kwijtraken
 - Woning kwijtraken
 - In het openbaar herkend worden als zedendelinquent
 - Geweigerd worden in gemeente
 - Terugplaatsing in TBS-kliniek
 - In de openbaarheid treden
- Zelf-isolerend gedrag (7 KL)
 - Contacten met professionals in de buitencirkel verbreken
 - COSA willen beëindigen terwijl doelen niet zijn bereikt
 - Contact afhouden, niet bereikbaar zijn
- Alcohol en/of drugsgebruik (7 KL)
 - Heimelijk alcohol gebruiken
 - Heimelijk blowen
 - Speed gebruiken
 - Rijden onder invloed
 - Gebruik van Ritalin zonder diagnose
 - Versterkte zucht naar alcohol in verband met spanning

Interventies bij risicosignalen

Voor alle 98 afzonderlijke risicosignalen is nagegaan welke interventies er door wie zijn gepleegd en met welk resultaat. Figuur 4 geeft een samenvatting. Omwille van de leesbaarheid worden in de tekst hieronder de volgende afkortingen gebruikt:

VW = Vrijwilligers
 KL = Kernlid
 CC = Cirkelcoördinator
 BC = Buitencirkel
 TH = Toezichthouder
 BH = Behandelaar
 WA = Wijkagent

Figuur 4: Interventies bij 98 risicosignalen (aantallen interventies)

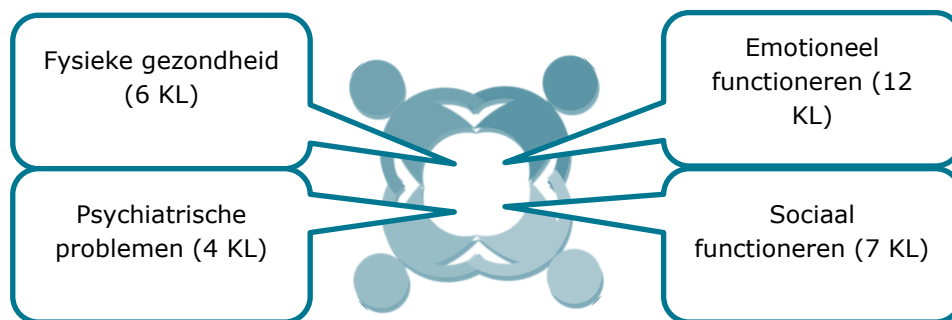
De interventies die de verschillende partijen plegen, sluiten duidelijk aan bij de verschillende rollen in het COSA-model. De vrijwilligers werken vanuit hun relatie met het kernlid, de cirkelcoördinator informeert, coacht, schakelt met de BC en grijpt in de cirkeldynamiek in; en de buitencirkel intervenueert met de mogelijkheden binnen de justitiële keten. De meerderheid van alle interventies levert het gewenste resultaat op, zij het soms met negatieve bijwerkingen voor het kernlid. Zo is in sommige gevallen b.v. het risico verminderd doordat er door de beëindiging van een relatie met een moeder met kinderen minder toegang tot mogelijke slachtoffers is, maar moet het kernlid een intieme relatie met een volwassen partner missen.

Voor een gedetailleerde beschrijving van de interventies en resultaten zie bijlage 2.

Zorgsignalen

Uit de rapportages bleek dat er bij 16 van de 65 kernleden (24,6%) één of meer zorgsignalen optraden. Deze konden worden onderverdeeld in vier categorieën:

Figuur 5: Zorgsignalen

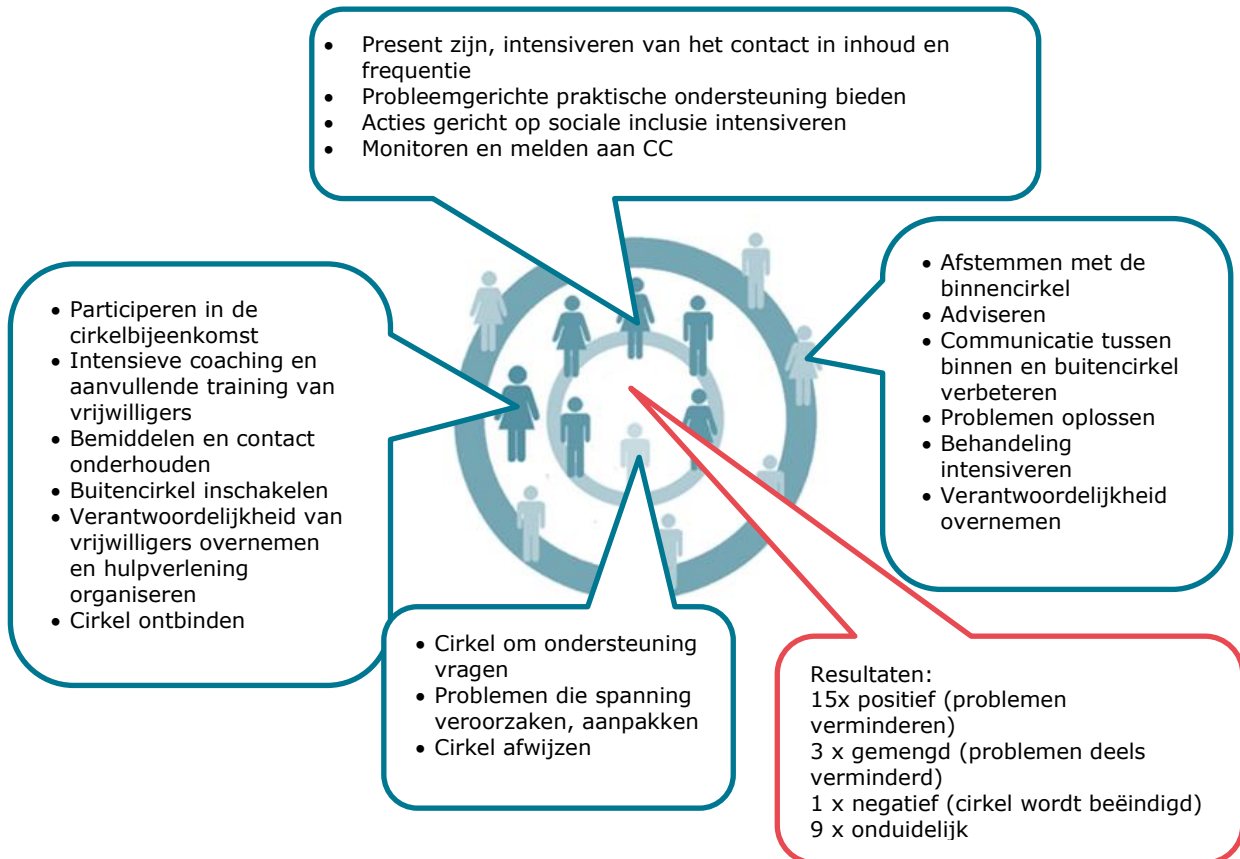
Zorgsignalen in detail:

- Problemen op het gebied van emotioneel functioneren (12 kernleden), zoals:
 - intense boosheid en agressie
 - gespannenheid en stress
 - angst, paniek
 - sterke gevoelens van afgewezen worden
- Problemen op het gebied van sociale contacten en sociale inbedding (6 kernleden), zoals:
 - grote eenzaamheid door wegvallen contacten
 - onterechte verdenking van een delict
 - regelgeving die samenwonen verhindert
 - inadequate woonsituatie
 - problemen op het werk door te laat komen
- Problemen op het gebied van fysieke gezondheid (6 kernleden), zoals:
 - problemen met mobiliteit
 - medische klachten die ziekenhuisopname nodig maken
 - problemen door chronische ziekten
- Psychiatrische problematiek (4 kernleden) zoals:
 - verwarring door stoppen met medicatie
 - suicidaliteit

Interventies bij zorgsignalen

De figuur hieronder geeft weer welke typen interventies door de verschillende cirkelleden werden ingezet, wanneer er sprake was van zorgsignalen. In totaal werden er in de rapportage 29 afzonderlijke interventies vermeld.

Figuur 6: Interventies bij zorgsignalen

Bij zorgsignalen wordt door alle betrokkenen primair gewerkt met en vanuit de relatie met elkaar, en worden de oorzaken van problemen waar mogelijk opgelost. Waar dat niet meer mogelijk is (b.v. bij suïcidaliteit), wordt door de CC en de BC de verantwoordelijkheid nadrukkelijk bij de vrijwilligers weggehaald.

Voor een gedetailleerde beschrijving van de interventies zie bijlage 3

Van de in totaal 29 zorgsignalen konden er 15 positief worden beïnvloed. Bij 9 interventies kon uit de rapportage niet worden opgemaakt wat het resultaat ervan was, maar het feit dat niet meer over de signalen werd gerapporteerd, duidt er mogelijk op dat de problematiek verminderd was. Bij problemen met de fysieke gezondheid was er niet altijd een samenhang te verwachten tussen het handelen van de cirkel en een verbetering van de situatie; veelal ging het hierbij om mentale ondersteuning en het contact onderhouden (b.v. bij ziekenhuisopname). In één cirkel hadden de interventies niet het gewenste resultaat, hier was sprake van een combinatie van psychiatrische problematiek en problemen met de emotieregulatie bij het kernlid, deze cirkel werd opgeheven.

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording

De data voor de drie factsheets zijn grotendeels via dossieronderzoek verzameld. De auteur had voor het onderzoek toegang tot digitale regionale en landelijke COSA-dossiers.

Cirkelgegevens

Alle regionale COSA-teams houden gegevens bij over het verloop van de cirkels in de vorm van uitgebreide maandrapportages. De gegevens ten behoeve van het thema 1 'COSA in Nederland' werden grotendeels uit de maandrapportages gehaald. Ook de analyse van het omgaan met risico- en zorgsignalen in thema 3 'Resultaten van COSA' is gebaseerd op maandrapportages. Omdat dit een zeer nauwe lezing van maandrapportages vereiste, is omwille van de beschikbare tijd het aantal onderzochte cirkels beperkt. Alleen cirkels die in de afgelopen drie jaar gestart zijn, zijn in deze analyse meegenomen. Aan alle cirkelcoördinatoren van deze cirkels is gevraagd in hoeverre in deze cirkels sprake is geweest van risicosignalen dan wel zorgsignalen. Zij konden reageren met 'zeker wel', 'mogelijk' en 'zeker niet'. Wanneer zij aangaven 'zeker niet', werd deze cirkel niet verder geanalyseerd.

Gegevens van kernleden

Gegevens over de kernleden in thema 2 werden grotendeels verzameld op basis van de gegevens die de landelijke projectleider in het kader van de eerste screening van kernleden verzamelt. De landelijke projectleider verzamelt gegevens om te kunnen beslissen of het kernlid voldoet aan de selectiecriteria voor COSA. Deze gegevens worden onder andere uit de volgende bronnen gehaald: de aanmeldgegevens die de verwijzer verstrekt; het strafdossier en de pro-Justitia-rapportage. Het resultaat van deze screening wordt samenvattend aan het regionale COSA-team verstrekt. Waar mogelijk zijn deze screeningsgegevens geverifieerd in de oorspronkelijke documenten. Gegevens over de ondersteuningsbehoefte zijn ontleend aan het formulier "Ondersteuningsbehoefte" dat kernleden invullen in de loop van de intakeprocedure.

Digitale enquête en aanvullend interview

Onder kernleden van actieve cirkels is een digitale enquête uitgezet. In verband met de privacywetgeving werden kernleden van beëindigde cirkels niet benaderd. In totaal waren er 66 cirkels actief, maar zes kernleden hadden geen e-mail adres of konden in verband met hun persoonlijke situatie op dat moment niet benaderd worden. Vier e-mailadressen bleken niet te kloppen. In totaal werd begin augustus een persoonlijke weblink naar de vragenlijst verstuurd aan 56 correcte adressen. Half augustus werd een reminder met een nieuwe link verstuurd, en werd de vragenlijst eveneens als word-document toegevoegd. Alles bij elkaar leverde dit 13 ingevulde enquêtes op (23,2%). Kernleden konden in de enquête aangeven of zij bereid waren tot een aanvullend telefonisch interview. Vijf kernleden waren hiertoe bereid en zijn geïnterviewd.

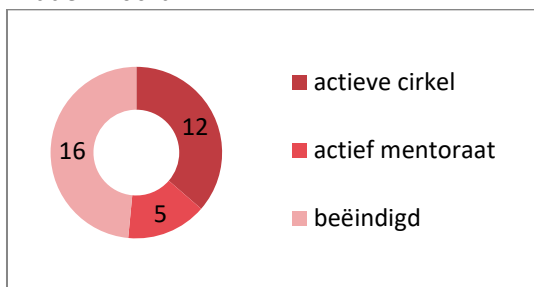
Inventarisatie van recidive

Gegevens over recidive van kernleden zijn op twee manieren verzameld. In het kader van de voorbereiding van het lustrum is door de landelijk projectleider bij alle cirkelcoördinatoren geïnventariseerd in hoeverre er tijdens de looptijd van de 159 gestarte cirkels sprake is geweest van een verdenking dan wel een veroordeling van recidive. Deze gegevens zijn samengevat en zijn in het Lustrummagazine (RN, 2019) gepubliceerd. Ten behoeve van deze rapportage is aan de hand van de cirkelcodes in de maandrapportages nagegaan wat de aard van de verdenking dan wel recidive was. Daarnaast is nagegaan in hoeverre kernleden na afloop van de cirkel in verband met een verdenking of veroordeling weer bij RN werden aangemeld (een zogenaamde 'reclasseringsrecidive'). Alle cirkels die voor 1 augustus 2017 zijn beëindigd, zijn in dit onderzoek betrokken (63). Er is op basis van de beschikbare gegevens een lijst met cirkelcodes en cliëntnummers van betreffende kernleden verstrekt aan SIBA, de afdeling statistische informatievoorziening en beleidsanalyse van RN. Van drie kernleden kon geen cliëntnummer meer worden gevonden, en deze konden dus niet in het onderzoek worden betrokken. Om een vergelijking met de totale groep zedendelinquenten bij RN mogelijk te maken zijn door SIBA ook actuele gegevens over de hele groep zedendelinquenten bij 3RO verstrekt.

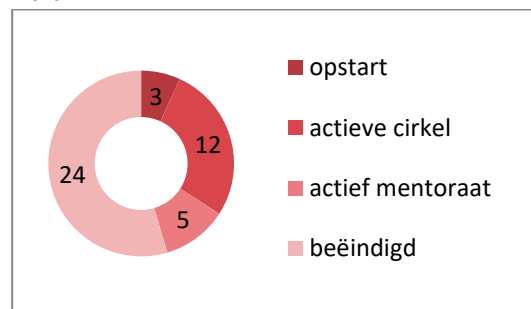
Bijlage 2: Fasen naar regio

De grafieken hieronder laten zien in welke fase de in de afgelopen 10 jaar gestarte cirkels in de regio's zich op 1 juni 2019 bevonden. In het dossier was bij in totaal 13 cirkels niet duidelijk te achterhalen in welke fase deze zich op dat moment bevond, deze cirkels zijn weggelaten uit de grafieken.

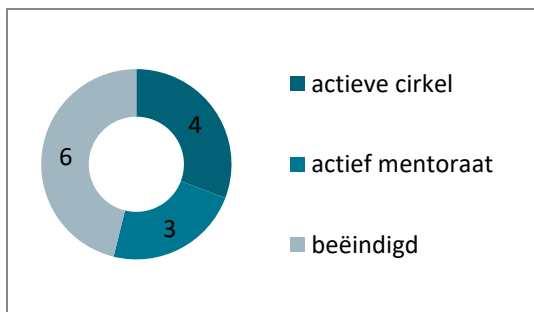
Midden Noord

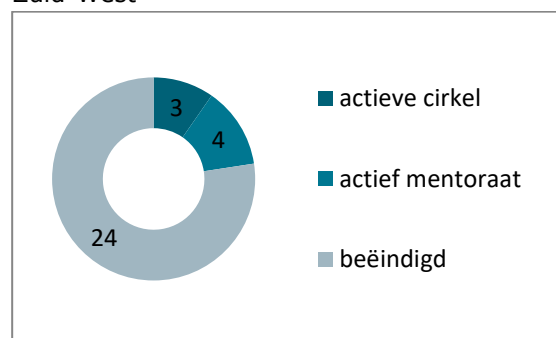
Zuid

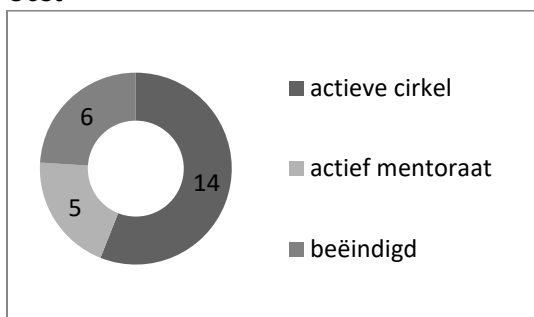
Noord-West

Zuid-West

Oost

Bijlage 3 Psychiatrische stoornissen

Tabel 3: Gestelde diagnoses (N = 135)

Diagnose		n	%
Geen stoornis		8	5,9
Seksuele stoornissen	Pedofilie	87	64,4
	Parafiele ¹³ stoornis	20	14,8
	Hyperseksualiteit	2	1,5
	Seksuele stoornis NAO ¹⁴	2	1,5
	Erectiestoornis	2	1,5
Ontwikkelingsstoornissen	ADHD	9	6,7
	Asperger ¹⁵	7	5,2
	ASS ¹⁶	12	8,9
	PDD-NOS ¹⁷	14	10,4
Persoonlijkheidsstoornissen(PS)	PS NAO	33	24,4
	PS ontwijkend	9	6,7
	PS narcistisch	4	3,0
	PS antisociaal	4	3,0
	PS borderline	4	3,0
	PS schizoïde	3	2,2
	PS afhankelijk	2	1,5
	PS schizotypisch	1	0,7
	PS dwangmatig	1	0,7
	PS paranoïde	1	0,7
	Trekken van PS	14	10,4
Verslaving	Alcohol of drugs	13	9,6
	Gokverslaving	1	0,7
Overige	Stemmingsstoornis	8	5,9
	Aanpassingsstoornis	3	2,2
	Angststoornis	2	1,5
	PTSS	2	1,5
	Dwangstoornis	2	1,5
	Conversiestoornis	1	0,7
	Schizofrenie	1	0,7

¹³ Parafilie = afwijkende seksuele opwinding (b.v. fetisjisme)

¹⁴ NAO = niet anderszins omschreven (wel een stoornis, maar past niet in bestaande categorieën)

¹⁵ Asperger: een vorm van autisme bij normaal intelligente mensen

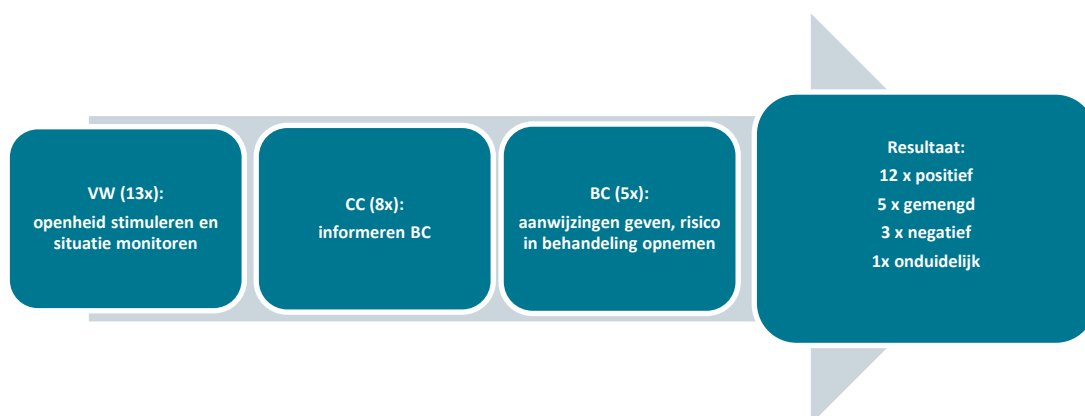
¹⁶ ASS= Autisme Spectrum Stoornis: een stoornis in het autistische spectrum

¹⁷ PDD-NOS = Pervasive developmental disorder, not otherwise specified (pervasive ontwikkelingsstoornis)

Bijlage 4 Interventies bij risicosignalen in detail

➤ *Scheppen van/toename van gelegenheid (21 signalen)*¹⁸:

Bij dertien signalen van dit type werd een interventie door vrijwilligers beschreven, bij één signaal nam het kernlid zelf direct de nodige stappen (een beginnende relatie beëindigen). Typische interventies van vrijwilligers waren: het KL stimuleren dit te melden bij TH en BH; verdiepende gespreksvoering over de betekenis van het risicosignaal; het gedrag en situaties monitoren en blijven melden aan de cirkelcoördinator. Bij acht signalen ondernam de CC actie, meestal door overleg met de TH en/of BH te voeren, in enkele gevallen werd een casusoverleg ingeroepen en één keer een cirkel omgezet in een maatjescontact. Bij vijf signalen kwam de buitencirkel in actie. De TH gaf aanwijzingen die tot een reductie van het risico moesten leiden (b.v. verbod op bezit smartphone, verbod op contact met kinderen van nieuwe relatie), de BH bouwde het omgaan met het risico in de behandeling in (b.v. nieuwe partner betrekken bij de behandeling; plan van aanpak laten maken voor omgang met laptop en internet). Het resultaat van de interventies was twaalf keer positief (het risico was voldoende in beeld, verminderd of afgewend), vijf keer zowel positief als negatief (b.v. het risico was afgewend, maar het sociaal isolement nam toe) en drie keer negatief (geen probleembesef bij KL), en één keer onduidelijk.

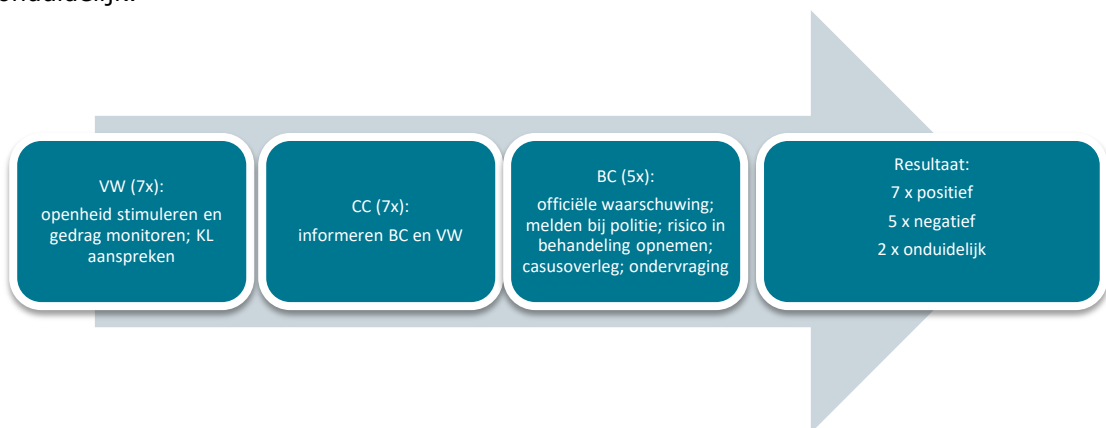

➤ *(Pre-)delictgedrag (14 signalen)*:

Informatie over (pre-)delictgedrag kwam in enkele gevallen via de TH of de CC de cirkel binnen. In zeven gevallen werd een interventie door VW vermeld. Typische interventies van vrijwilligers waren: bij het KL aandringen op openheid richting BC, het gedrag bespreken en monitoren. Acties van cirkelcoördinatoren werden zeven maal beschreven: het KL aansporen het gedrag te melden aan VW en BC; zelf vrijwilligers inlichten over delictgedrag; contact opnemen met de buitencirkel. De BC kwam bij vijf signalen in actie: de TH gaf éénmaal een officiële waarschuwing, éénmaal werd het gedrag aan de politie gemeld en bewijs (smartphone) overgedragen. De BH pakte in één geval het signaal op in de behandeling. Ook de WA kwam éénmaal in actie: hij ondervroeg het KL over een verdenking. In één geval is er een casusoverleg in het Veiligheidshuis gepland. Bij zeven situaties lukte het met de interventies de risico's in beeld te hebben, dan wel te reduceren door middel van behandeling of door het intensiveren dan wel verlengen van het toezicht. In drie van de zeven risicosituaties is een gedragsverandering bij het kernlid gezien in de vorm van toegenomen probleembesef of doordat deze de cirkel actiever benutte voor het verminderen van het risico. In vijf situaties werd het doel van de risicovermindering onvoldoende behaald: driemaal was er (al) sprake van een (verdenking) van recidive, in een vierde geval bleef behandeling van het kernlid lange tijd uit, en is uiteindelijk gekozen voor een plaatsing in een gestructureerde verblijfssetting. Deze cirkel werd beëindigd, omdat er geen doelen meer behaald konden worden. In een vijfde geval veranderde het

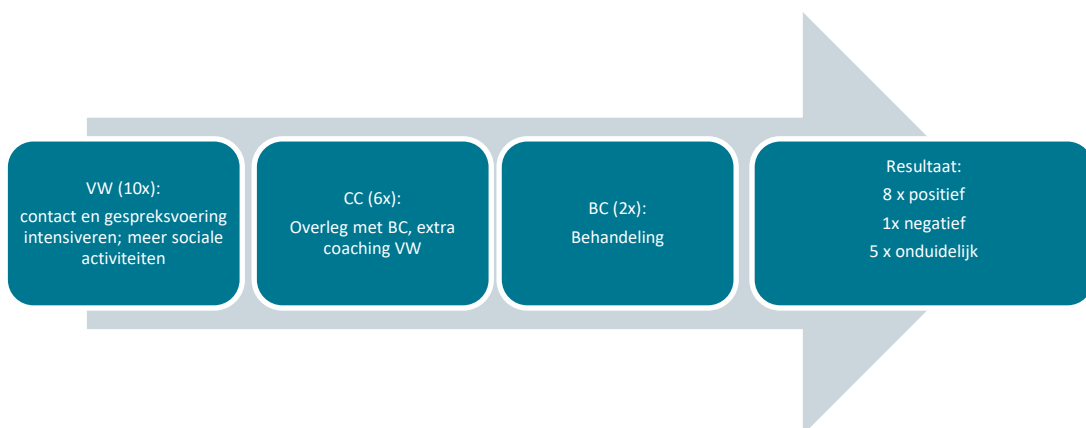
¹⁸ Per kernlid kunnen dezelfde type signalen in verschillende fasen van de cirkel terugkomen, daarom is het aantal signalen groter dan het aantal kernleden waarbij dit type signaal heeft gespeeld

gedrag van het kernlid niet. Bij twee risicosignalen was het resultaat van de interventies onduidelijk.

➤ *Risicovolle seksualiteitsbeleving (14 signalen)*

Bij tien signalen van een deviante seksualiteitsbeleving werden specifieke interventies door de VW vermeld. Deze bestonden vooral uit het intensiveren van het contact met het KL, verdiepende gespreksvoering, verhogen van de contactfrequentie, aanbieden van meer sociale activiteiten, en adviseren. Interventies van de CC werden zes keer vermeld. Deze voerde veel overleg met de BC, gericht op het wegnemen van de bron van spanning en het intensiveren van behandeling. In een aantal cirkels werden de VW intensiever dan gebruikelijk gecoacht op het omgaan met dit risico. Interventies door de BC werden tweemaal beschreven, in beide gevallen betrof het een interventie van de TH, gericht op het doen starten dan wel intensiveren van behandeling. De uitkomst was bij acht signalen positief: het risico was in beeld en bespreekbaar en/of de behandelaar pakte het op. In één geval was de uitkomst (zeer) negatief: het kernlid voelde zich sterk gecontroleerd, onttrok zich aan het toezicht en ontvluchtte de woonbegeleiding en recidiveerde tijdens zijn ontvluchting. Bij vijf signalen werd een uitkomst niet duidelijk uit de rapportage.

➤ *Overtreden van bijzondere voorwaarden, aanwijzingen en regels (11 signalen):*

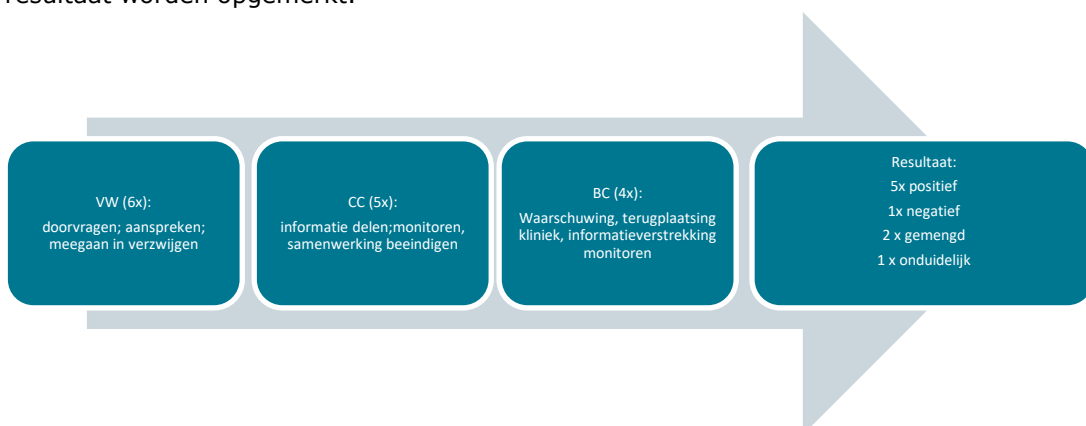
Interventies van VW werden acht keer gerapporteerd. Deze betroffen: het KL aansporen om open te zijn over zijn gedrag en overtredingen te melden bij de CC, de deelname in de cirkel ter discussie stellen; en het KL helpen bij het duidelijk krijgen wat regels en voorwaarden betekenen. Interventies van de cirkelcoördinator werden vijf keer gerapporteerd: deze bestonden vooral uit het informeren van de BC, het KL aansporen tot openheid richting BC en uit het intensiveren van het overleg met de BC. De buitencirkel greep drie keer in, door een officiële waarschuwing te geven, verlenging van het toezicht aan te vragen en het KL terug te plaatsen in de kliniek. Het OM verlengde éénmaal een TBS met voorwaarden. Bij zes signalen was het resultaat van de interventies positief: het KL leerde uiteindelijk meer open te zijn en meer over het eigen gedrag te vertellen, de risico's waren daardoor beter in beeld. Ofwel het kernlid stopte met het regel-overtredend gedrag.

In drie gevallen was het resultaat negatief: het kernlid recidiveerde en hier kwamen twee verschillende risicosignalen pas na de aanhouding van het kernlid voor een nieuw delict duidelijker in beeld bij VW, CC, en BC. In twee gevallen kon uit de rapportage niet worden opgemaakt wat het resultaat van de interventies was.

➤ *Achterhouden/verdraaien van informatie (11 signalen)*

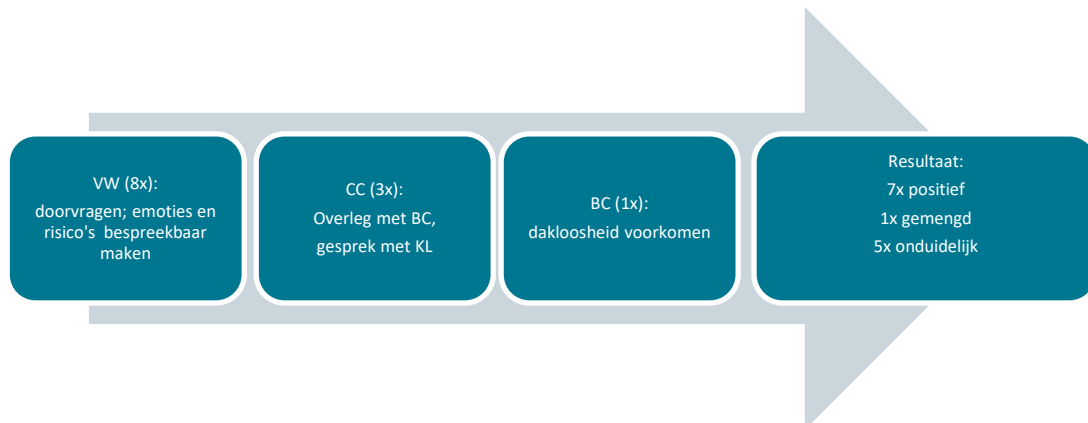
Bij zes signalen worden interventies van de vrijwilligers gerapporteerd: zij vragen door, spreken het kernlid aan op het achterhouden van informatie en monitoren het gesignaleerde gebrek aan openheid. Opmerkelijk is één interventie: in één geval weigert ook de vrijwilliger om informatie van het KL te delen met de cirkel. Dit leidt er toe dat de CC de samenwerking van COSA met deze VW verbreekt. Deze vrijwilliger blijft daarna op vriendschappelijke basis contact houden met het KL. Interventies van de CC worden vijf keer beschreven: deze deelt beschikbare informatie met de BC en de VW, monitort de openheid van het KL, en in twee gevallen wordt de samenwerking beëindigd: eenmaal met het KL, eenmaal met een VW. De BC grijpt volgens de rapportages viermaal in: driemaal door tijdelijke terugplaatsing in de kliniek; door een officiële waarschuwing; door aanwezig te zijn bij de kennismaking tussen KL en VW, om te voorkomen dat het KL onjuiste informatie verstrekt. In vijf gevallen hadden de interventies het gewenste resultaat, en nam de openheid bij het kernlid toe, in drie situaties was de uitkomst gemengd positief en negatief: risico's waren in beeld, de cirkel bleef voortbestaan, terwijl het gedrag van het kernlid (nog) niet echt veranderde. In één geval was de uitkomst moeilijk te duiden: de vrijwilligers checken alle info die ze van het kernlid ontvangen bij de CC. Is dit nu een positieve of een negatieve uitkomst? En bij een ander signaal kon uit de rapportage geen resultaat worden opgemerkt.

➤ *Toename (risico op)sociaal isolement/sociale uitsluiting (13 signalen)*

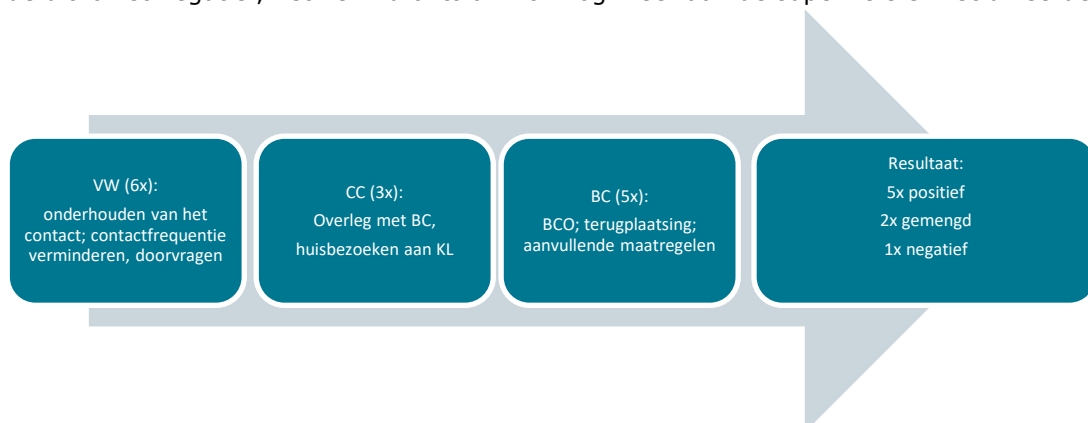
In twee gevallen vroeg het kernlid zelf om hulp in een situatie waarin hij te maken kreeg met negatieve reacties in het openbaar. Interventies door de vrijwilligers werden acht keer gerapporteerd. Deze bestonden uit: doorvragen op de situatie, bespreekbaar maken van de emotionele reactie van het kernlid op de situatie, en bespreken van de risico's van

onthulling van de eigen identiteit bij contact met de media. De CC kwam volgens de rapportage driemaal in actie: zij besprak de situatie met de BC en het KL. De BC kwam bij één signaal in actie, door dreigende dakloosheid te voorkomen door tijdelijke opname in de bijzondere voorwaarden op te nemen. De uitkomst van de interventies was in zeven gevallen positief: het sociaal isolement verminderde, of het kernlid kon er beter mee omgaan. In één geval was de uitkomst gemengd, het kernlid deed niets met het advies van de cirkel, maar dit had vooralsnog geen negatieve consequenties. Bij vijf signalen werd uit de rapportage niet duidelijk wat de uitkomst van de interventies is geweest.

➤ *Zelfisolerend gedrag (8 signalen)*

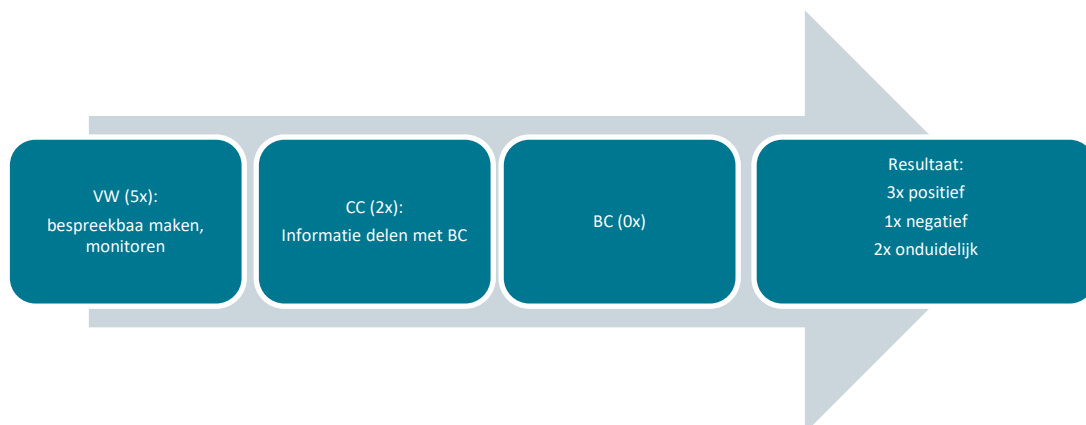
In de rapportage werden bij zes signalen interventies van vrijwilligers vermeld. Deze bestonden uit het onderhouden van het contact, ook als het KL weinig reageert; de contactfrequentie verminderen om de druk op het KL te verminderen, het gedrag van het KL monitoren en bij contact doorvragen op activiteiten van het kernlid. Bij drie signalen werden interventies van de CC vermeld: overleg met de BC (2x TH) en het contact blijven aanbieden tijdens huisbezoeken. De BC kwam vijfmaal in actie: BC overleg en terugkoppeling daarvan aan KL, terugplaatsing in kliniek met aanvullende maatregelen en het weigeren van het verzoek tot verlaging van de contactfrequentie door de TH. In vijf gevallen hadden de interventies het gewenste resultaat: het kernlid blijft contact met tenminste COSA behouden, het risico wordt beperkt of is beter in beeld. Tweemaal gaven de interventies een gemengde uitkomst: het kernlid bleef contact houden met de vrijwilligers, maar er ontstond veel extra spanning door de interventies. In één geval was de uitkomst negatief, het kernlid onttrok zich nog meer aan de supervisie en recidiveerde.

➤ *Alcohol en/of drugsgebruik (6 signalen)*

In vijf gevallen werden interventies door VW gerapporteerd; deze bestonden uit het bespreekbaar maken van het gebruik, kritische vragen stellen en het gedrag monitoren. Interventies door de CC werden tweemaal beschreven; deze bestonden uit het delen van de informatie met de BC. Interventies van de BC werden niet expliciet beschreven. De uitkomst van de interventies was in drie gevallen positief: het gebruik was in beeld; het KL

voelde zich 'gezien' door de VW. Eenmaal was de uitkomst negatief: het KL voelde zich zeer gecontroleerd door de VW en verloor het vertrouwen, haakte vervolgens af, waardoor de cirkel beëindigd werd. Bij twee signalen werd geen uitkomst gerapporteerd.

Bijlage 5 Interventies bij zorgsignalen in detail

➤ *Emotioneel functioneren (12 signalen)*

Bij problemen met het emotioneel functioneren boden vrijwilligers vooral steun door de gespreksvoering te verdiepen en bewust en gericht naar emoties bij het kernlid te vragen. Er werden meer contactmomenten aangeboden en bij kernleden die veel last van spanning en stress hadden, werden aanvullende ontspannende activiteiten ingezet, zoals wandelingen maken en fietsen; en kernleden werden ook aangemoedigd zelf ontspanning te gaan zoeken. Bij een zeer angstig kernlid werd veel praktische ondersteuning geboden door (letterlijk) mee te gaan in situaties die angst veroorzaakten. In een enkel geval werd op verzoek van de cirkelcoördinator en in overleg met de buitencirkel door de VW het emotioneel functioneren gemonitord en gemeld. In één cirkel veroorzaakte een VW sterke gevoelens van afwijzing bij het kernlid door zonder aankondiging en opgaaf van reden te stoppen met COSA.

Cirkelcoördinatoren namen zitting in een of meerdere cirkelbijeenkomsten om emoties zelf te peilen en te laten uitspreken naar elkaar, spraken het kernlid aan op inadequate uitingen van agressie of woede, en één vrijwilliger werd aangesproken op zijn gedrag in de cirkel. In twee cirkels werden vrijwilligers extra gecoacht en aanvullend getraind in het omgaan met de emotionele problematiek van het kernlid. In een startende cirkel onderhield de cirkelcoördinator telefonisch contact met het kernlid in verband met boosheid en agressieve uitingen tijdens de eerste cirkelbijeenkomst, en stelde de start vervolgens uit. Uiteindelijk bleek deze cirkel niet door te kunnen gaan vanwege dit gedrag. Bij problemen met het emotioneel functioneren werden weinig extra interventies van de buitencirkel gerapporteerd.

De buitencirkel werd geïnformeerd, maar hoefde blijkbaar zelden zelf in actie te komen. In twee cirkels was dit wel het geval. In één cirkel werd een overleg met de toezichthouder gepland om af te stemmen welke ontspannende activiteiten niet in strijd zouden zijn met de voorwaarden en aanwijzingen vanuit het toezicht. In een andere cirkel adviseerde de toezichthouder om de cirkel te stoppen vanwege gebrek aan motivatie bij het kernlid (en dit advies werd opgevolgd).

➤ *Sociale contacten en sociale inbedding (7 signalen)*

Bij problemen op het gebied van sociale contacten en sociale inbedding boden vrijwilligers extra contactmomenten aan, bespraken zij problemen op het gebied van samenwerking in de cirkel en ondernamen zij probleemgerichte activiteiten met het kernlid, zoals een nieuwe woonplaats samen verkennen. Zij gaven advies en tips en stimuleerden het kernlid om tijdig om hulp te vragen.

De interventies van de cirkelcoördinator waren gericht op het kernlid en de buitencirkel. Bij problemen met de samenwerking in de cirkel sprak de cirkelcoördinator het kernlid aan op zijn gedrag en moedigde contactherstel en -verbetering aan. In enkele gevallen onderhield de cirkelcoördinator het contact met het kernlid terwijl deze het contact met de vrijwilligers had verbroken. Vaker bestonden de interventies van de CC uit het informeren van de buitencirkel over zaken die de sociale integratie belemmeren (b.v. woonsituatie, regelgeving), en om gerichte interventies vragen.

De buitencirkel werd ingeschakeld om problemen in de samenwerking te helpen oplossen zoals gesprekken voeren om samenwerking van het kernlid met de buitencirkel te verbeteren, en om problemen aan te pakken die sociale inbedding belemmeren, zoals zorgen voor een adequatere woning.

➤ *Fysieke gezondheid (6 signalen)*

Bij problemen op het gebied van fysieke gezondheid boden de vrijwilligers steunende gesprekken, en werden fysieke gezondheidsklachten vaak in de cirkel besproken. Bij ziekenhuisopname bezochten zij het kernlid in het ziekenhuis en onderhielden telefonisch contact. In een geval werd

slechte medische zelfzorg buiten medeweten van het kernlid gemeld aan het behandelend personeel (en werden vrijwilligers door de cirkelcoördinator hierop aangesproken).

De interventies van de cirkelcoördinator bestonden uit: de vw coachen tot 'zorgen dat' in plaats van 'zorgen voor', en het KL stimuleren tot nemen van verantwoordelijkheid voor zijn eigen gezondheid.

Bij problemen met de fysieke gezondheid werden geen interventies van de buitencirkel gerapporteerd.

➤ *Psychiatrische problematiek (4 signalen)*

Bij psychiatrische problematiek (vooral suïcidaliteit) monitorden vrijwilligers de situatie en meldde dit aan de cirkelcoördinator; er werd door vrijwilligers extra ingezet op sociale activiteiten en het aangaan en versterken van sociale contacten. Bij acute psychiatrische problematiek (suïcidaliteit) werd door de cirkelcoördinator de verantwoordelijkheid bij de cirkel weggehaald, in twee gevallen door de cirkel (tijdelijk) op te schorten en de buitencirkel direct in te schakelen. In een enkel geval werd de huisarts direct ingeschakeld en verzocht om klinische opname. Kernleden werden door de cirkelcoördinator gevraagd om suïcidale gedachten met de behandelaar te bespreken en (alleen) bij de vrijwilligers neer te leggen. In een cirkel werd de toezichthouder dringend verzocht om aan te dringen op snelle start van de behandeling. Van de BC werd over het algemeen de behandelaar actief, en er volgde in twee cirkels (tijdelijke) terugplaatsing van het kernlid in de kliniek waar hij eerder was opgenomen.

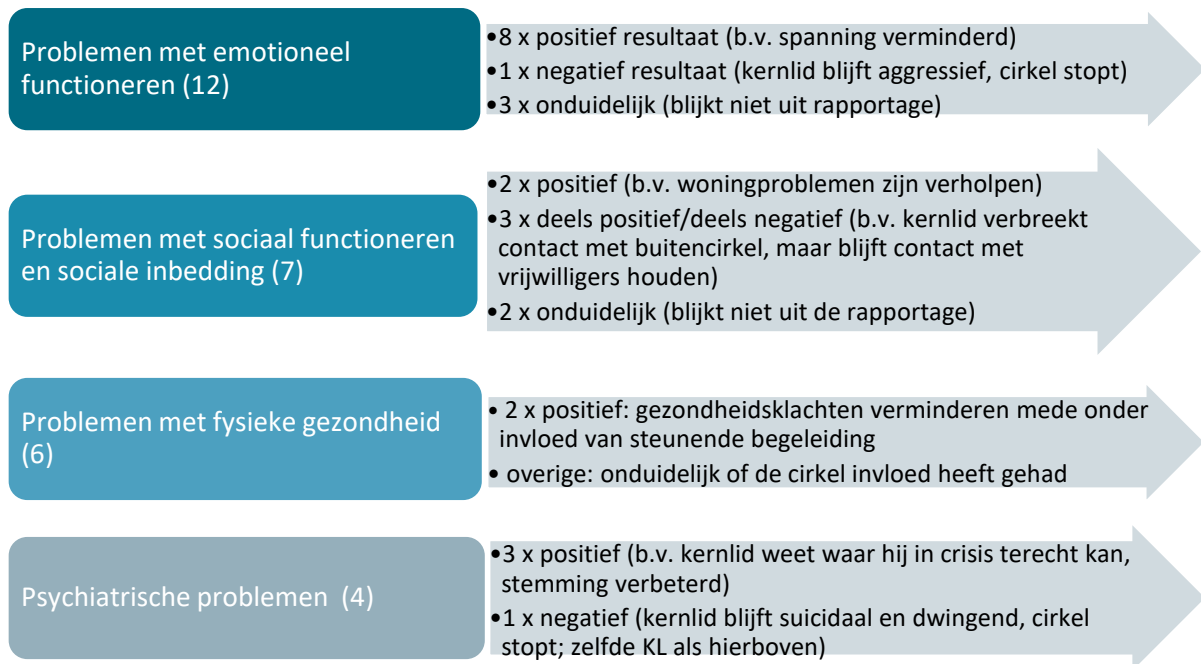
➤ *Interventies van het kernlid*

Interventies van kernleden ten aanzien van de gesignaleerde problemen werden ook gerapporteerd. Kernleden informeerden (soms op verzoek van de cirkelcoördinator) alle betrokkenen over problemen die er speelden. In enkele cirkels lieten kernleden probleemgerichte coping zien, door zaken die spanning veroorzaakten anders te organiseren, in enkele cirkels vroegen kernleden de cirkel gericht om ondersteuning bij het reguleren van spanning, en in één cirkel wees het kernlid alle bemoeienis van de cirkel af. De kernleden waarbij gezondheidsproblemen speelden, lieten in meerderheid adequate medische zelfzorg zien (b.v. naar de huisarts gaan). Kernleden waarbij psychiatrische problematiek speelde, zochten hiervoor (soms op verzoek van de cirkelcoördinator) de professionele (woon)begeleiding op.

➤ *Resultaten van interventies*

Uit onderstaand overzicht blijkt dat bij zorgsignalen een groot deel van de interventies van de cirkel (bedoeld wordt hier het totaal aan interventies van vrijwilligers, cirkelcoördinatoren, leden van de buitencirkel en kernleden zelf) tot een verbetering dan wel stabilisering van de situatie heeft geleid.

Figuur 8: Resultaten van interventies bij zorgsignalen

Bijlage 6 Verhalen van kernleden

Wim

Kernlid Wim¹⁹ is in de penitentiare inrichting door de geestelijk verzorger op COSA gewezen en heeft zich vervolgens zelf aangemeld. Hij had veel vertrouwen in de opzet van de COSA en dit vertrouwen werd door het eerste gesprek met de cirkelcoördinator alleen maar versterkt:

“Ze heeft het vertrouwen wat ik er toch al wel in had, nog iets kunnen versterken, omdat de cirkelcoördinator ook een hele plezierige en enthousiaste vrouw is, die je ook het gevoel geeft dat als je hier in stapt, je ook volledig gekend en erkend wordt met wie je bent. Dat gaf veel vertrouwen.”

Helaas duurde het een jaar voordat hij daadwerkelijk met COSA kon starten. Tijdens zijn aanmelding zat hij nog in voorarrest, en zijn definitieve vonnis pakte zwaarder uit dan verwacht. Bovendien werd hij ziek tijdens detentie en het herstel duurde geruime tijd. Hij hoopte door deelname aan COSA te kunnen leren zich wat meer op zijn gemak te voelen in de omgang met volwassenen en over zijn pedofiele geaardheid te kunnen spreken:

“Omdat ik van mezelf weet dat ik het heel moeilijk vind om me bij volwassenen prettig te voelen - in de zin van mezelf te kunnen zijn. Ik heb altijd een beetje het idee dat mijn geaardheid een schaduwzijde is die je verborgen moet houden en altijd een beetje het gevoel dat je niet helemaal op je gemak bent bij volwassenen. Ik dacht, de cirkel kan een soort oefenen zijn om daarover te spreken bij volwassenen die alles weten in feite, en die ook niet zomaar het onderwerp afhouden.”

Anderzijds vond hij het ook spannend, omdat hij de vrijwilligers niet kende en niet goed wist hoe deze geselecteerd werden. Ook wist hij niet of hij nog zou kunnen stoppen met COSA als het tegenviel. De eerste bijeenkomst pakte positief uit, omdat hij zich erkend voelde als gelijkwaardig mens ondanks zijn delict:

“Ik had wel de spanning van wat voor mensen kom ik daar tegen? De eerste kennismaking ... ja, ik had na de eerste minuten het gevoel dat je in een warm bad stapt. Dat voelde heel goed aan, erg plezierige mensen ... je gaat natuurlijk nog niet meteen je delict voorleggen, maar je weet dat mensen tot op zekere hoogte weten van het delict. Zij kiezen er ook niet voor niets voor om vrijwilliger te zijn, en dat gevoel brachten ze ook over. Dat er serieus naar je geluisterd wordt ... voor mij een bijna nieuwe ervaring dat je met volwassenen omgaat in een heel andere sfeer dan alleen maar werken of andere activiteiten, maar echt op jou gericht, met jezelf als middelpunt en dat was fijn. Dat was aan de ene kant spannend in de aanloop, maar bij de eerste gesprekken waarin iedereen wat meer over zichzelf vertelde had ik meteen het gevoel: ja hier voel ik me goed bij.”

De sfeer in de cirkel heeft hij altijd als positief ervaren. Er was sprake van respect en gelijkwaardigheid, en de vrijwilligers beschikten over veel ervaring en kennis en namen hun rol serieus:

“Ik denk dat het mensen zijn die stuk voor stuk hun eigen historie hebben - deels ook in de zorg hebben gewerkt in het verleden - en die ook dat vrijwilliger-zijn op een hele serieuze manier invullen. Die er echt iets van willen maken, maar ook echt heel belangstellend zijn voor alles wat er in je leven gebeurt, waar je zelf interesse in hebt. En daaruit groeien ook de activiteiten voort. En dan merk je dat je ook met elkaar heel veel plezier kunnen hebben, maar ook hele serieuze gesprekken en dat ieder ook zijn ding inbrengt.”

Gedeelde interesses en waarden zijn volgens hem een basis waarop de cirkel drijft:

¹⁹ De namen zijn niet de echte namen

"Ik denk dat we met heel veel respect met elkaar omgaan. Ik denk ook dat we een zekere gelijke gestemdheid hebben, ook in interesses, en in de manier waarop we vinden dat we met elkaar om zouden moeten gaan. Het zijn allemaal andere individuen natuurlijk maar als groep smeedt dat goed samen."

Het bespreken van het delict was spannend, maar toch een positieve ervaring:

"Hoewel het best een moeilijk gesprek is viel het achteraf erg mee. Dat je voor het eerst merkt dat mensen niet overeind springen of van schrik achterover slaan, maar gewoon geduldig luisteren en goede vragen stellen, niet meteen zeggen: ja, met jou heb ik niks te maken. Een mens is meer dan zijn delict. En ze waren ook heel positief over de manier waarop ik het vertelde en hoe ik daar in dat gesprek mee omging."

De uitwisseling van informatie en alertheid op mogelijke risico's binnen COSA had voor hem ook een verrassende uitwerking: hij werd op een gegeven moment ten onrechte verdacht van het bezit van kinderporno, en deze informatie was de cirkelcoördinator ter ore gekomen, die hem er vervolgens op bevroeg ... vervolgens is dit wel snel recht gezet, maar hij schrok van de snelheid waarmee informatie rondging en een eigen leven ging leiden.

Zijn cirkel is voor hem een aanvulling op de groepsbehandeling, die volgens hem niet hetzelfde zou hebben kunnen bewerkstelligen:

"Had ik de cirkel niet gehad, dan denk ik dat ik meer afhankelijk zou zijn geweest van de groepstherapie, maar dat had toch niet hetzelfde effect als wat ik hier in de COSA-groep heb ... dat je regelmatig met mensen om kan gaan en dat je kan bellen en met mensen kan afspreken, echt iets wat ik moet leren en waar ik van merk, dat ik me daar prima bij voel. En dat ik dat niet hoeft te zoeken in contacten met minderjarigen, om me een beetje prettig en gekend te voelen. Maar dat dat ook heel goed lukt in deze groep met mensen. En ik merk ook dat ik door deze contacten ook met andere mensen uit mijn omgeving, oude kennissen van vroeger, maar ook familie, makkelijker over het delict praat en vertel wat er speelde, en ook dat geeft een in de regel een positieve reactie, zo van: 'het is goed dat we het weten en we kunnen ermee verder'. Ja en dat is denk ik een heel sterk element van COSA dat je dat ook alert blijft doen."

Stoppen met COSA is voor hem nu nog geen optie:

"Als je nu stopt met COSA dan zou je toch ook weer terug kunnen kruipen in je schulp en het contact met volwassenen toch weer wat gaan vermijden, omdat dat zo'n natuurlijke reactie was. Voor mij is de cirkel op dit moment nog een waardevol iets."

Peter

Ook Peter heeft niet getwijfeld over deelname aan COSA. Hij had er zelf al over gelezen en zijn interesse aan deelname besproken met zijn therapeut in de TBS-kliniek, die hem aanmeldde. Ook bij hem duurde het lang voordat hij daadwerkelijk kon starten. Hij was het liefst al tijdens zijn proefverlof begonnen, maar moest wachten tot zijn reclasseringstoezicht startte. Peter zag COSA als een hulp bij het maken van een nieuwe start en het voorkomen van recidive, en een aanvulling op en verlenging van de professionele ondersteuning:

"Je komt toch weer in een nieuwe stad terecht. Je moet daar weer een beetje je weg vinden ... nou ben ik daar op zich niet zo bang voor. Ik ben mans genoeg om mijn weg in de stad te vinden, maar het gaat meer om het sociale aspect. Zeker na zo'n periode ben je eigenlijk alles kwijt en dan is het prettig en ook belangrijk om weer een sociale omgeving te hebben. Omdat dat ook een van de pilaren is waarop het terugvalpreventieplan is gebaseerd. En ook om nog ook wel een sociale omgeving te hebben op het moment dat bepaalde officiële contacten zouden stoppen ... het is ook weer een verlenging van ..., kijk,

een therapeut is toch vrij beperkt - een uurtje per week als het ware. En je gaat daar toch op een andere manier mee om dan met de vrijwilligers van de COSA. Dus ik heb het ook altijd als een goede aanvulling gezien”.

En ook voor Peter was de veiligheid die de cirkel bood, belangrijk. Dat de vrijwilligers op de hoogte zijn van het delict neemt een drempel om problemen te bespreken weg:

“Het biedt wel een mogelijkheid om zonder bang te zijn dat je veroordeeld wordt - zonder bang te zijn dat het consequenties heeft - om gewoon vrijuit te kunnen praten over bepaalde onderwerpen. Je hebt op dat moment weinig mogelijkheden om in een sociale omgeving over bepaalde problemen waar je tegen aan loopt te praten, en de COSA biedt bij uitstek de mogelijkheid om dat daar wel te doen. Dat je in een veilige omgeving kunt praten over dingen, over je problemen, dingen waar je tegenaan loopt. Ook praktische dingetjes. Ze weten ervan, dus je hoeft ook niet bang te zijn.”

De eerste bijeenkomsten pasten echter niet helemaal bij het beeld dat hij van COSA had. Er was sprake van een formele sfeer, en van een gestructureerde bijeenkomst waarin hij zijn terugvalpreventieplan moest presenteren. Werkwijzen die hem deden denken aan therapiesessie:

“Mijn idee was eigenlijk om dat een beetje terloops te doen. Ik bedoel, zo’n speciale sessie waarin dat dan heel formeel gebeurt ... dan krijg je een beetje een déjà vu van wat je al jaren meemaakt in feite, dus ik had dat liever een beetje informeler gedaan. Maar ja, het moest er wel van komen dus, dat heb ik dan ook wel gedaan, maar dat is dan wel weer even doorbijten.”

De sfeer en de manier waarop de cirkel functioneerde, bleef nog enige tijd formeel. Hij had verwacht meer sociale activiteiten samen te kunnen ondernemen om op die manier te leren zijn sociale netwerk op te bouwen, maar er werd voornamelijk om tafel gezeten en gepraat. Na een evaluatiebijeenkomst waarin hij zijn behoefte aangaf, werd hier meer rekening mee gehouden, maar het is nog zoeken naar een goede balans tussen sociale activiteiten en verdiepende gesprekken:

“Dus na de evaluatie zijn we wel tot een wat betere verdeling daarvan gekomen. En toen dreigde het ook weer een beetje naar de andere kant door te slaan, dus toen heb ik ook wel gezegd, nou moeten we toch wel weer eens een beetje praten. Tja, het is ook soms even zoeken naar een goede balans. COSA heeft tot slot ook de taak tot enige monitoring, controle en dat soort zaken. Ze moeten ook weten waar het om gaat, wat ze kunnen verwachten en dat soort zaken, dus die balans moet er eigenlijk zijn. Zowel het een als het ander, het hoeft niet altijd alleen maar sociaal en gezellig en leuk te zijn, het hoort ook wel een serieuze kant te hebben.”

Voor Peter is de sociale inclusie die COSA biedt, essentieel geweest in zijn proces:

“Kijk, ik wil niet zeggen dat het zonder COSA gelijk problematisch geweest zou zijn, maar ik denk wel dat het dan moeilijker zou zijn geweest om weer te aarden, en om weer wortels in de samenleving te krijgen. Het probleem zoals ik dat voelde is, dat je op een gegeven moment het idee hebt dat de maatschappij je niet wil - niet moet, dat je uitgestoten bent. En zo’n COSA-groep kan heel erg helpen je het gevoel te geven dat dat niet zo is. Weer helpen om je weer het gevoel te geven: joh, je bent onderdeel van de maatschappij en we gaan daarmee verder.”

Jan

De motivatie van Jan was in eerste instantie vooral ingegeven door de wens om niet meer in detentie te belanden. Jan was gevraagd om deel te nemen aan COSA nog voordat zijn vonnis uitgesproken was, maar had deelname in eerste instantie afgewezen. Het feit dat hij tijdens zijn proeftijd van een vorige veroordeling (ook een zedendelict) al weer was gerecidiveerd, had de rechter doen besluiten om een zwaardere straf op te leggen. Toen bleek dat zijn periode in detentie

langer zou gaan duren dan hij had verwacht, koos hij toch voor COSA, omdat hij hoopte hierdoor zijn delictgedrag (en de bijbehorende straf) achter zich te kunnen laten:

"Ze hebben mij benaderd vlak voor dat ik vast ging zitten en toen heb ik daar dus nee tegen gezegd, omdat ik zat met andere dingen op dat moment - en ik had daar nog helemaal geen zin in. Totdat ik dus het vonnis kreeg, dat ik dus vijf maanden naar de gevangenis moest - toen had ik er wel degelijk even over nagedacht. Want als ik het nu niet doe dan zal ik nooit achter een aantal dingen een punt kunnen gaan zetten."

De kennismaking met COSA en de vrijwilligers was een zeer positieve ervaring voor Jan:

"Ik vind het een heel mooi model, absoluut. Ze komen bij je thuis, ze blijven ontzettend discreet en ze houden ontzettend rekening met je en daar ben ik ook heel blij mee."

Open zijn over zijn delicten en daarop kunnen reflecteren was in het begin nog een brug te ver voor hem, dat lukte pas na verloop van tijd:

"Nou ik vond het wel een beetje moeilijk op dat moment...ze [de vrijwilligers] spreken de waarheid in wezen ... en ik bagatelliseerde dat nog. Later ben ik me gaan beseffen dat ik hun kon vertrouwen en dus meer dingen kon gaan vertellen over mezelf. ... Dat kwam door de gesprekken die ik met hun gevoerd heb. Dat was gezellig, maar het was ook soms heel erg serieus. Praten over je delict was moeilijk, want je gaat geen dingen over jezelf vertellen, dat doe je gewoon niet ... toen niet. Later kon ik dat wel. Maar dat heeft twee jaar geduurd."

De openhartige gesprekken en de veiligheid die de groep bood, hebben hieraan bij gedragen:

"Dat is gekomen door dat vertrouwen ... de gesprekken die we gevoerd hebben, de gezelligheid die we gehad hebben. We gingen ook regelmatig weg, naar een restaurant om wat te drinken, of we gingen wat naar een bijeenkomst ergens naar toe. Dat was voor mij niet echt makkelijk om dat te doen. Want ik zat liever gewoon thuis. ... Dat heeft mij doen nadenken over wat ik gedaan heb ... en waarom ik het gedaan heb. Want je zegt wel in het begin: je hebt er spijt van, maar dat is natuurlijk niet helemaal waar. Maar later ga je erover nadenken en dan zie je ook een heleboel dingen op tv over kinderporno en dergelijke, en denk je toch ... ik heb het zelf ook gedaan, maar als ik het nu zie dan word ik gewoon boos, op die mensen die dat evengoed nog doen en dat volhouden, terwijl ik het zelf ook gedaan heb."

Omgaan met risico's is iets wat hij met vallen en opstaan heeft geleerd, en waarbij de cirkel een adviserende rol heeft gehad. Zo was hij gevraagd om een oude vrijwilligersactiviteit weer op te pakken, die hem in contact met kinderen zou brengen. Nadat hij in eerste instantie 'ja' had gezegd, kwam hij mede door de gesprekken in de cirkel tot de conclusie dat dit niet verstandig zou zijn:

"In eerste instantie wil ik het heel graag doen, maar dan denk je: ik moet het niet gaan doen, want je wordt alleen maar nagewezen. Het achtervolgt mij mijn leven lang. En daar zal ik altijd rekening mee moeten blijven houden."

Zonder COSA was hij waarschijnlijk gerecidiveerd, denkt Jan:

"Ik denk dat ik in dezelfde situatie gewoon doorgedaan was. En op een gegeven moment ... dat je toch weer terugvalt in je oude gewoonte. Dat is heel hard gezegd, maar het is wel waar, want ik mag het even heel grof zeggen: iemand die dus in het verleden een kind misbruikt heeft of kinderporno gekeken heeft, en dus vijf jaar later zegt van: ja maar ik denk niet meer aan kinderen, en nee kinderen moeten kinderen blijven ... nee, zo denk ik er nog steeds niet over. Ik vind wel dat een kind een kind moet blijven, maar als ik een kind zie denk ik altijd weer terug aan wat ik gedaan heb altijd, en iemand die dus een pedofiel is, blijft altijd te allen tijde een pedofiel. Je bent het en je bent het nou eenmaal."

Alleen ik heb dus nu geleerd om daarmee om te gaan; ik heb geleerd om het een plekje te geven.”

En hij is trots op wat hij bereikt heeft:

“Nou wat ik bereikt heb. In het begin ben ik dus nog heel tegenstrijdig en ik bagatelliseerde alles, en meer van dat soort dingen. En naarmate dus - want ja ik ben er dus ruim tweeënhalf jaar mee bezig geweest - en naarmate het dus vordert, word ik steeds zekerder van mezelf en ik kom meer uit voor mezelf. Ik vlieg niet meer op - want ik was nogal opvliegerig - en dat soort dingen. Ik heb echt heel veel geleerd in die tijd.”

Frank

Frank werd door zijn behandelaar en zijn reclasseringswerker gewezen op de mogelijkheid van COSA en vond dit direct een goed idee. Na het bekend worden van zijn delict was zijn hele sociale netwerk weggevallen en hij wilde met behulp van COSA werken aan de wederopbouw. Toch duurde het nog ruim een jaar voordat zijn cirkel van start ging. Bij de screening bleek zijn recidiverisico te laag en zijn aanvraag werd in eerste instantie afgewezen. Op basis van een aanvullend onderzoek en na intern beraad bij het COSA-team werd hij uiteindelijk toch toegelaten. Intussen was de vakantieperiode aangebroken en zo werd de start van de cirkel steeds weer uitgesteld.

De eerste bijeenkomst was ook voor hem een spannende aangelegenheid, maar de openheid gaf veel vertrouwen:

“Ik had veel uitleg gekregen, natuurlijk ook door die tweede ronde, dus ik ging er met een behoorlijk goed beeld naar toe van wat het in zou houden. Desondanks natuurlijk wel met enige spanning, het is een spannende ontmoeting, het zijn mensen die je niet kent, waarvan je weet dat zij wel weten wat er in mijn verleden heeft gespeeld, en dus daar zit wat lichte spanning op. Maar op zich, ik vond het een hele constructieve bijeenkomst. Iedereen was open en eerlijk over wat er ging gebeuren, dus dat was prettig. ... Dat ik direct het idee had dat ik alles kon vertellen wat ik wilde en wat er vooral prettig was, dat het aardige mensen waren. Zo simpel ligt het. Ook mensen die ten opzichte van het delict wat ik heb gepleegd, zoiets hadden, van: ja weet je, het gedrag keuren we af, maar jij als persoon kennen we nog niet, dus daar willen we vanuit gaan. Dus die instelling is heel prettig.”

Frank vond het zelf ook belangrijk om open te zijn over zijn delict:

“Dat is voor mij belangrijk omdat ik eigenlijk alles wat er sinds mijn eerste aanraking met justitie is gebeurd is voor mij meteen mijn intentie geweest: vanaf hier moet alles 180 graden gedraaid worden, en dat betekent dat ik maar beter gelijk aan alles en iedereen duidelijk kan maken wat er is gebeurd, en duidelijk kan maken waar ik nu naartoe wil. En dat pas ik nu toe bij iedereen waar ik dat mogelijk acht. En dus ook bij de cirkel.”

De sfeer in de cirkel is volgens hem goed, maar de verwachtingen lopen uiteen. Terwijl de vrijwilligers aan concrete doelen willen werken, zoekt hij vooral het open contact:

“De sfeer is absoluut goed, dat is zeker. Het enige wat nog weleens stroever wil lopen is: kijk, de cirkel gaat er heel erg vanuit dat er hele concrete doelen gesteld moeten worden en waar je samen met elkaar naartoe werkt. Het punt is: zeker omdat ik een jaar later begon dan ik had gewild had ik een heleboel dingen zelf al voor elkaar. Dus ik heb niet zoveel hele concrete doelen. Behalve dan dat ik het fijn vind om een groep mensen te hebben die ik als klankbord kan gebruiken, en met wie ik gewoon dingen kan bespreken zonder rekening te houden met: oeh ... wat weten ze wel/wat weten ze niet. Het enig licht stroeve eraan is, dat de cirkel dat af en toe lastig vindt dat ze geen concreet doel hebben om zich in vast te bijten.”

Het prettige contact heeft hij gevonden, dankzij de goede match van vrijwilligers:

"Ik heb een groep mensen getroffen die goed aansluit bij mijn manier van leven en interesses. In het begin hebben we een aantal keren goed uitgediept: wat is er nou gebeurd ... en verder zijn we nu met elkaar vooral bezig met het ondernemen van leuke dingen, het houden van fijne gesprekken. En als er dan een goede match is tussen de mensen dan is dat heel prettig en dat maakt de sfeer dus goed ... dat het mensen zijn die min of meer op dezelfde manier in het leven staan, met wie ik op gelijkwaardig niveau over bepaalde dingen en over dezelfde interesses kan spreken, dat."

Zonder COSA had hij zich ook prima gered en zijn sociale netwerk heeft hij zelf weer opgebouwd, geeft Frank aan, maar COSA voegt iets belangrijks toe in zijn leven:

"In dat jaar dat ik gewacht heb, heb ik zelf een fantastische manier gevonden om zelf een nieuw netwerk op te bouwen, en dat is tot de dag van vandaag zo succesvol, dat dat dus ook gelukt had geweest als de cirkel er niet was geweest. De cirkel voegt wel degelijk iets toe, als is het maar om het feit ... wat COSA is, om het feit dat je gewoon met mensen vrijuit kunt spreken over wat er allemaal is gebeurd. Mensen die daar dus bewust voor gekozen hebben om te zeggen: dat verhaal op zich nemen we voor wat het is en we gaan van daaraf aan verder. Ja, dat heb ik niet met iedereen in het netwerk waar ik inmiddels heb opgebouwd buiten de cirkel. Dus dat voegt het op zich nog steeds wel toe. Alhoewel ik dat daar ook langzaam aan het vergroten ben bij de mensen die ik ken. Ja, dat is ook wel die toegevoegde waarde."

Stijn

Toen COSA hem werd aangeboden was Stijn niet direct enthousiast. Het feit dat hij met voor hem onbekende mensen over zijn delict zou moeten praten was een beangstigend idee. Een oriënterend gesprek met de cirkelcoördinator heeft hem echter over de streep getrokken. De zorgvuldigheid waarmee COSA te werk gaat gaf hem voldoende vertrouwen:

"Het hele professionele heeft me over de streep getrokken. Ze heeft me ook uitgelegd dat die vrijwilligers van de cirkel, dat die eerst getraind worden, dat die niet zomaar als vrijwilliger meteen aan de slag gaan. Ze worden getraind en er wordt ook goed gezocht wie bij wie past. Die cirkelleden en het kernlid, dat moet wel een goede chemie zijn, dat moet wel matchen. Ze heeft uitgelegd dat dat heel professioneel gebeurt en dergelijke, dat het dus best wel een heel professioneel project is met allerlei toestanden, dat ik dacht, ja hier kan ik wel ja tegen zeggen. Het is niet zomaar een maatjesproject."

De eerste cirkelbijeenkomst was desondanks confronterend:

"Het was heftig, ja. En emotioneel wel ... ja ik had natuurlijk mijn verhaal al diverse keren verteld in het kader van mijn behandeling, maar ik vond het heel erg moeilijk, ik vond het moeilijk gewoon. Ik ben er gewoon voor gegaan de eerste keer, ik denk: dan heb ik het maar gehad. Maar ik vond het best wel lastig, en ook voor de cirkel. Het was best wel goed. In de cirkel werden gewoon kritische vragen gesteld. Eigenlijk ... achteraf had ik er wel een goed gevoel over ... toch wel. Ik dacht eerst zo van: dat doe ik even. Toen er allerlei dingen werden verteld over het delict en thuis en dergelijke, toen kwam het allemaal weer naar boven, ik had geen droge ogen moet ik zeggen. En dat maakte het ook wel goed hoor; het is toch wel prima dat ze het zo doen."

Hoewel hij goed was voorbereid door de cirkelcoördinator, maakte de confrontatie met het verleden heftige emoties los:

"Ze heeft het met mij wel voorbesproken, hoe dat zou gaan zo'n introductieavond en hoe dat dan werkt ... en ja, ze heeft me wat dat betreft ook wel een beetje gerustgesteld dat het allemaal mensen waren die een training achter de rug hadden en die wisten waar ze ja tegen hebben gezegd; die weten om wat voor delict het gaat ... een maatschappelijk gevoelig delict. En zij kiezen ervoor om daar toch iets mee te doen. Ik voelde me wel veilig, laat ik het zo zeggen. Maar dat je toch wel weer even werd geconfronteerd met wat je

gedaan hebt ... en het is nu wel vrij lang geleden. Ik was er dus zelf niet zo veel meer mee bezig omdat ik transmuraal verlof had, dan ben je veel meer bezig met de toekomst ... dan ben je veel minder bezig met het verleden. En dat wordt dan weer opgerakeld, en dat maakt het dan wel weer lastig. Want eigenlijk heb je het al afgesloten voor jezelf op de een of andere manier. Die confrontatie met het verleden was best wel heftiger dan ik had gedacht."

Ook voor Stijn was - net als voor andere kernleden - de samenstelling van de cirkel en de gelijkwaardigheid de basis voor een goede sfeer:

"Van het begin af aan - eigenlijk vanaf de eerste bijeenkomst - was er wel een soort klik, zeg maar. Ik had al gezegd dat ik ondanks mijn moeilijke verhaal me wel veilig voelde, en dat is alleen maar beter geworden, het vertrouwen is wat meer gegroeid. En wat ik ook wel heel mooi vond, is dat op een gegeven moment de cirkelleden ook vrij veel over zichzelf gingen vertellen. Dat gaf mij het gevoel van: dat is hartstikke gelijkwaardig eigenlijk. Ik ben niet iemand waar iedereen naar zit te kijken, maar we kijken naar elkaar ... en dat vond ik wel goed. Dat ging in deze cirkel vrij snel, want de match, die was gewoon perfect. Dat vertrouwen in elkaar ... en na verloop van die bijeenkomsten ben ik toch veel meer dingen over mezelf gaan vertellen, die dan niet direct met het delict te maken hebben, dat deden de cirkelleden naar mij toe ook en dat ging best wel vrij snel. Daar waar ze in hun privéleven tegenaan liepen ... dat brachten ze toch in de cirkel binnen, dat vond ik wel heel bijzonder. Die openheid vond ik echt bijzonder. "

Voor Stijn was dit belangrijk voorbeeldgedrag, want hij had moeite met het vragen om hulp:

"Ja weet je, dat is wat ik vroeger altijd zei, daar ga ik niemand mee lastig vallen ... zo'n type was ik vroeger wel. Ik zei altijd: ik los het zelf wel op, maar door de openheid van hun ben ik ook veel opener naar hun toe, dingen die niet meer met het delict te maken hadden, maar waar ik gewoon privé tegenaan liep, dat werd gewoon binnen de cirkel besproken en dat kwam dus door hun eerlijkheid en openheid, dat maakte gewoon vanzelf dat ik ook opener werd. "

Zijn neiging om problemen te bagatelliseren werd door de cirkel doelgericht aangepakt:

"Ja we werkten aan doelen en de doelen waren vooral: ik had de neiging om dingen te bagatelliseren. Ik was makkelijk in ... 'ja dat is niet zo belangrijk' en zo. 'Dat boeit niet' en zo. En daar hadden we het dan wel eens over en dan zeiden zij wel van: 'god heb je ook daar en daar wel aan gedacht', of: 'dat lijkt me niet zo'n goed idee, je kunt het beter zo en zo doen'. Dat is voor hun ook de functie: een beetje kritisch kijken en ondersteunen, die combinatie. Daar heb ik wel heel veel aan gehad."

Zonder COSA zou hij mogelijk terug zijn gevallen in delict gedrag, denkt Stijn. COSA vulde voor hem het gat tussen het wat oppervlakkiger sociaal contact met vrienden en de intensiteit van de behandeling:

"Wat ik al zei, dat ik nogal wat makkelijk over dingen dacht, daardoor zou ik toch wel eens in de problemen kunnen komen. Ja, ik had wel wat Facebookverzoeken van minderjarigen en zo, die ik dan wel ken en daar dacht ik dan wel wat makkelijk over ... en zo waren er nog wel wat meer dingen waar ik wat makkelijk over dacht ... en dan zeiden zij: ik weet niet of dat nu wel zo handig is, heb je daar nou wel over nagedacht? En dat vond ik altijd wel heel goed ja. Kijk ik heb in de loop der tijd wel wat vrienden gekregen en een sociaal netwerk, maar je vrienden vertel je niet altijd alles, dat doe je niet met alle vrienden. Bij de behandelaars moest ik altijd alles vertellen ... en wat doet de cirkel, die zit daar precies tussen in. Dat zijn geen behandelaars en ze zijn ook geen vrienden om zo te zeggen, maar ze zitten daar tussenin. Ik heb wel eens tegen de cirkelcoördinator gezegd: wat hun doen is de kloof dichten tussen de behandelaars en je vrienden. De COSA vult dat gat op."

Reclassering Nederland

